

Biblioteca estense universitaria

Largo S. Agostino 337

I-41121 Modena MO

Tel ++39 + 59 222248

Fax ++39 +59 230195

b-este@beniculturali.it

<http://bibliotecaestense.beniculturali.it>

a.22.d.57.1

BENDINELLI, ANTONIO

P. Cornelii Scipionis Aemiliani Africani Minoris vita,
vel eius dispersae potius reliquiae ex multis
probatissimorum authorum scriptis collectae

Gadaldini, Modena 1549

Img: V. Negro, 2010

9. 22. D. 57

DC

P. CORNELII
SCIPIONIS AEMILIA/
NI AFRICANI
MINORIS VITA,

Veleius dispersæ potius reliquæ ex multis
probatissimorum authorum scriptis
collectæ, & in ordinem, ac mo/
dicum quoddam cor/
pus redactæ,

Per Antonium Bendinellum Lucensem, atq; per
eundem recognitæ, & rebus, ac locis auctæ.

Additi præterea sunt quidam loci controuer/
si, quorum partim omninò refellun/
tur, alij corriguntur, quidam
etiam conciliantur.

Accessit quoq; reꝝ memorabiliũ index

M V T I N Æ

M. D. XLIX.

*Ex libris Anthonij de Albaribus
Congregationis S. Caroli*

2

NICOLAO VIDICIONIO
LVCENSI VIRO IVRIS
CIVILIS PERITISSI-
MO, AC OMNI
PRVDENTIAE

Genere præstantissimo Antonius
Bendinellus Lucensis.

S. P. D.

VM Ego multos bo-
narum artium scrip-
tores, rerumq; gesta-
rum explicatores pau-
lo diligētius legerē,
ac peruolutare Ni-
colae excellentissi-
me: cumq; cōmodē,
breuiter, & accutē illustrium virorum dic-
ta, ac pulcherrima facinora, quibus utriq;
refertisunt, animo attentiore contēplarer, tā-
ta sum affectus admiratione maximarum,
clarissimarumq; virtutum P. Cornelij Sci-
pionis Africani minoris: ut incredibili tan-
dem flagrare cœperim cupiditate: ut quæ de
eo apud probatissimos tum Latinos, tum

A ij

Græcos scriptores inuenirentur, ea quan-
ta maxima possem diligentia colligerem,
& conseruatis, ac notatis temporibus, in ordi-
nem, unumq; corpus redigerem. Quæ qui-
dem res paucis mensibus adeo mihi ex senten-
tia processit: ut (ni fallor) nihil sit, quã obrem
me & adhibita diligentia, & suscepti la-
boris pœniteat. Atq; nondum operi extre-
mam imposueram manum, cùm memoria
tuorum erga me, fratremq; meum Iacobum
summorum meritorum me monuit: non pos-
se sine summo scelere, præsentem occasio-
nem declarandi tibi quam grata in te uolun-
tate sim, prætermitti. Neque me hercule in-
iuria. Nam cum ea semper fuerit tua erga
nos beneficentia, ac liberalitas, qua nulla
maior nulla illustrior esse posset: æquum est,
nisi ingrati esse uelimus, in quo uitio nihil
mali non ineſt: ut si parem referre gratiam
non possimus: animo quidem certè habea-
mus: ac quantum tibi debeamus, cum res
non suppetat, eo potissimum testimonio de-
claremus: quo nullum neq; ad laudem be-
nemerentis illustrius, neque ad animi gra-
ti, memorisq; testificationem grauius, neque

perpetuam beneficij memoriam stabilius, nec
 excogitari, nec adhiberi possit. Quæ
 enim gratia liberalissimo, ac florentissimo in
 sua Repu. ciue, qui semper dare, nihil ac-
 cipere, nisi memoriam, laudemq; merentis
 debitam, paratus est, aut maior, aut grati-
 or esse posset: quàm ea, quæ in gratissima,
 ac uerissima literarum prædicatione sita est
 quæq; in maxima, & penè omnium cogni-
 tione ponitur? Quare P. Cornelij Scipionis
 Aemiliani Africani Minoris uitam mea ma-
 nu scriptam, uel eius potius dispersas reli-
 quias undique collectas tibi mitto, dicóque.
 Dignæ enim (arbitror) sunt, quæ non solum
 propter historiæ cognitionem, uerum etiam
 propter omnium uirtutum speciem legendæ
 proponantur & ijs, qui se ad Rempu. con-
 ferre, & ijs, qui animum, mentemq; suam
 ad alterius exemplum conformare uolunt.
 Neque uerò hoc facio, ut ijs tuus animus,
 aut conformandus sit, aut ad Studium
 uirtutis excitandus: cuius natura ita est
 moderata, ut sine ulla disciplina uideatur
 optima esse potuisse: ea autem accessit disci-
 plina, & totius uitæ consuetudo, quæ ui-

tiosam, immoderatamq; naturam ad moderationem, constantiam, gravitatemq; reuocare potuisset: Sed ut in earum lectione, quasi in quodam speculo contempleris eorum ornamenta: quæ aut natura tibi dedit: aut industria attulit. Etenim perincunda erit lectio, et quasi agnitio earum virtutum: quæ cum maximè sunt laudabiles, & optimo ciue dignæ, omnes in tuis actionibus totaq; uite ratione conspiciuntur. Magnam capies voluptatem ex hoc nostro munusculo, cum excellentem, ac penè divinam mentem tuam, & voluntatem perspicias cum uita huius præstantissimi uiri ita consentire, ut quæ ipsum delectauerunt, & effecerit: ea tu quoque & sentias, & uelis, & facias. Habes præterea tu quidem eos filios: quibus quamuis ad probitatem, atq; uirtutem percipiendam, & colendam paterna non deerit authoritas: tamen non aliena uidetur ab illorum ætate huiusmodi lectio: quæ tanquam quibusdam equo currenti calcaribus adnotis, magis, magisq; ad uirtutem amplectendam, gloriamq; expectandam excitari possint. Quare tuæ erit animi magni

4.
tudinis eo animo hoc nostrum qualecunque
est munusculum accipere, quo mittitur:
quod si tibi non ingratum esse intellexero,
posthac me ad maiorem, gravioresq; co-
gitationem, curamq; comparabo: ex qua
tu dignitatem tuam, & præstantem libero-
rum tuorum indolem mihi carissimam esse
intelligas, atq; cognoscas. Vale Mutina
Cal. Ianuar. M. D. XLIX.

A iiiij

NICOLAUS VIDICIONIVS

AD LECTOREM.

MAlè de te mereri, & non satis utilita/
tituæ consulere mihi uidebar candide
lector, si diutius suppresserem, ac apud me
esse paterer hanc P. Cornelij Africani Mino
ris Vitam: ex qua indicarem maximam tum
eos omnes, qui iucundissima historiæ lectio/
ne delectarentur: tum, qui alios docendi mu
nere fungerentur: tum, qui assiduè in
literis uersarentur, utilitatem
percipere posse. Iccircò
authore penè inui/
to, formis
quam pulcherrimis excu/
dendam curavi Va/
le, & frueri.

SCRIPTORES QVOS
SECVTI SVMVS

M. Tullius Cicero.
Salustius.
Horatius.
Linius.
Velleius Paterculus.
L. Florus, qui Iulianas confecit Epitomas.
Valerius Maximus.
Florus.
Eutropius.
A. Gellius.
Plutarchus.
Plinius Secundus.
Cornelius Tacitus.
Macrobius.
Appianus Alexandrinus.
Athenæus.
Strabo.
Cassiodorus.
Paulus Orosius.
Augustinus de Civitate Dei.
Amianus Marcellinus.

AFRICANI MINORIS VITA

Blondus Forolinienſis Triumphantis Romæ.

Antonius Sabellicus.

Alexander ab Alexandro.

Raphael Volaterranus.

Henrici Glareani Chronologia.

Conſulum, Dictatorum, Cenſorumq; Ro-
manorū ſeries cum ipſorum triumphis: quæ
marmoribus ſculpta nuper in Foro reperta
eſt, atq; in Capitolium translata.

P.

SC

Vel
pro
co

Per

I

patritiu
pyri M
habuit
Quos
mas fa
enim E
ſibi ad
pio A fi

6
P. CORNELII
SCIPIONIS AEMILIA-
NI AFRICANI
MINORIS VITA,

*Vel eius dispersæ potius reliquæ ex multis
probatissimorum authorum scriptis
collectæ, & in ordinem, ac mo-
dicum quoddam cor-
pus redactæ,*

Per Antonium Bendinellium Lucensem.

IVCIVS Aemilius L.
F. eius, qui Consul cum
C. Terentio Varone a-
pud Cannas in acie perijt,
Paulus Macedonicus Viri-
patritius & consularis ex Papyria C. Pa-
pyrij Massonis Viri Consularis filia duos
habuit filios Q. & P. Aemilios Paulos.
Quos in Fabiam, Corneliamq; nobilissi-
mas familias adoptandos dedit. Quintus
enim Fabius Q. F. Maximus Quintum
sibi adoptavit. Publius vero Cornelius Sci-
pio Africani Maioris Filius Publium, qui po

AFRICANI MINORIS VITA

Postea P. Cornelius Scipio Aemilianus Minor Africanus ab eversa priore Consulatu Carthagine est appellatus. Facto deinde diuortio cum Papyria Paulus, ex altera uxore duos item filios, totidemque filias suscepit. Ex filiis uero alter duodecim ferme natus annos diebus quinque ante Macedonicum patris triumphum, alter quartum decimum agens annum triduo post triumphum uita decessit. Ex filiabus autem tertia Aemilia nupsit M. Porcio Catoni Liciniano: altera Aemilia Q. Aelio Peto Tuberoni uiro Consulari. Sed Scipio Aemilianus, de quo haec scribenda suscepimus, natus est Ap. Claudio Pulchro, & M. Sempronio Tuditano Coss. anno Urbis conditae. 569. Qui iam inde à pueritia cum eximia indolis, & uirtutis specimen prae se ferret, à patre ipso Romanis primum disciplinis, et Graecis insuper artibus, quibus non mediocriter erat instructus, coepit erudiri. Postea uero quam Pater ea celeriter à se filium arripuisse cognouit, quae tradere ipse potuit, Grammaticos excellentissimos, Sophistas, Fictores, Pictoresque ex longinquis regionibus, nedum

PER ANTO. BEN. LVCEN. 7

ex tota Italia accersendos curauit : quos omnes cum equorum , canum , uenationumq; magistris undiq; exquisitis magna mercede conductos domi semper habuit. Apud quos tamen Scipio cum Q. fratre in ijs exercebatur : ad quæ natura magis factus , propensusq; esse uidebatur. Ipse uero Aemilius filiorum exercitationibus semper , nisi cum aliquo Reip. negotio distinebatur , interesse uoluit. tantam adhibebat diligentiam , ut & bonis artibus , & optimis instituerentur moribus. In quibus quidem exercitationibus , & studijs cum maiorem suæ pueritiæ partem consumpsisset , tantum profecit : ut & omnes , quibus erat notus , in sui admirationem traheret , & summam futuræ tum domi , tum militiæ probitatis expectationem concitaret. Cum igitur iam decimum & septimum ageret annum sub patris ductu , auspicioque primæ rei militaris rudimenta est ingressus. Nam ab eo tum consule , cui bellum aduersus Perseum Macedoniæ Regem à Po. Ro. datum fuerat , in Macedoniam ductus , quo die fusus Perseus , fugatusq; fuit , ipse adeò effuse , auideq; hostes

L O C I

infectatus illorum terga cædens, ut longè plu-
ra passum millia progressus fuerit, quàm
quisquam aliorum. Quod impedimento fuit,
quo minus se in castra cū cæteris recipere po-
tuerit. Quamobrem, omnibus militibus læti-
tia exultantibus, gaudioq; triumphantibus,
Consul unus eum omnino mortuū credens,
quod & admodū adolescens, & audax, ac
gloriæ percipidus, & laudis avidus erat, in
maximo luctu, lamentisq; uersabatur. cuius
quidē rei fama per omnia castra perlata, ma-
ximus fit militū concursus partim ad prætori-
um ad ipsum ducē consolandū, partim ad eū
perquirendū, facibus incensis, inter cadauera
hostium. Diu perquisitus, cōclamatusq; tan-
dē ad multā noctem, cū iam indesperatis ha-
beretur, cū tribus aut quatuor familiaribus
gaudio ouans, ac recenti hostium sanguine
p̄fusus in castra, atq; inde in prætoriū ad pa-
trē uenit. Victo deinde, captoq; Perseo in Græ-
ciā cum eo profectus est, ad ea uisenda, quæ
nobilis fama magis auribus accepta sunt,
quàm oculis noscuntur. Primum per Thessa-
liam Delphos iter fecit inclytū Oraculum: in-
de Lebadiam, ubi in templo Iouis Trophos

nū uidit os illius Specus, per quod oraculo
 utentes sciscitatum Deos descendere sole-
 bant. Inde Chalcidem ad spectaculum Euri-
 pi, Euoq; ante Insule Ponte continenti iun-
 ctæ descendit. A Chalcide Aulidem traiecit
 trium milium spatio distantem: ubi portum
 inclytum statione quondam mille nauium
 Agamemnoniæ classis spectauit: Dianæq;
 templum ubi nauibus cursum ad Troiam fi-
 lia Iphigenia uictima aris admota Rex ille
 regum tenuit. Inde Oropum Atticæ uen-
 tum est, ubi pro Deo Vates Amphilochns
 colebatur, templumque uetustum, erat
 fontibus, riuisque circa amœnum. Ab
 Oropo Athenas recta peruentum multa qui-
 dem uiscenda habentes, Arcem, Portus mu-
 ros Pireum Vrbi coniungentes, Naualia
 magnorum Imperatorum, simulachra Deo-
 rum, hominumq; omni genere, & materiæ,
 & artium insignia. Athenis profectus altero
 die Corinthum peruenit. Vrbs erat tum præ-
 clara ante Mūmij excidiū. Arx quoq; et Istb-
 mus incundū præbuere spectaculū. Arx in
 imensā edita altitudinē fontibus scatebat:
 Isthmus uerò duo maria ab occasu, et ortu so-

AFRICANI MINORIS VITA

lis finitima arctis dirimit faucibus. Sicyonem
deinde, & Argos nobiles urbes adiit. Inde
haud parem opibus Epidaurum, sed celebre
Aesculapij templo nobili: quod ab urbe
quinque millibus passuum distans donis di-
ues erat; quæ remediorum mercedem saluta-
rium ægri ei sacrauerant Deo. Inde La-
cedæmonem non operum magnificentia, sed
disciplina institutisq; memorabile, unde per
Megalopolim Olympiam ascendit. Quo in
loco inter cætera spectacula, Iouē ueluti præ-
sentem intuens nōnihil animo motus est. Pe-
ragrata tādē Græcia Demetriadē, inde Am-
phipolim se cōtulit. Vbi ludis à patre magni-
ficentissimè editis interfuit. Quibus cōfectis,
& rebus Macedonicis compositis, in Italiam
cū eo traiecit: et urbē post præclarissimū eius
triumphalem currum cum Q. fratre est in-
gressus. in qua non se luxui, neque inert-
tiæ corrumperendum dedit, Sed quod adole-
scētiæ reliquum fuit (ubi per negotia tum pu-
blica, tum priuata licebat) in bonarum ar-
tium studijs libentius ponere consuevit: idq;
in dicendi facultate maximè, & in Stōica
disciplina sub Panætio Stōicæ Sectæ prin-
cipe,

cipe, & homine penè diuino, ac Polybio
Lyci filio Megalopolite ex Arcadia: quos
non domi solum, sed foris etiam secum fe-
rè habuit. in dicendi facultate tantos fecit
progressus; ut cumulata bellica gloria ip-
sa eloquentia summus, & grauissimus ha-
bitus fuerit orator. in Stoica uerò disci-
plina illud in primis est consecutus, ut om-
missa illa, quæ est eius sectæ proprium,
seueritate, & asperitate humanissimus, &
lenissimus sit factus. Cui tamen philoso-
phiæ ita semper operam dedit, ut uix in-
telligerent homines id eum agere, cum age-
ret tamen. Poeta quoque haud contemnen-
dus euasit. uersus enim ornatissimos, atque
optimos ex tempore profundere, & scri-
bere solebat. Vnde gaudens aliquando præ-
teritis laboribus ita cum patria est locutus.
Desine Roma tuos hostes.

Namque tibi monimenta mei peperere labores.
Hæc quidem ratio, confirmatioque doctrina-
rum, & si naturæ ipsius habitu propè diui-
no per se moderatus, et grauis erat: tamen
cum ad naturam eximiam, illustremque
accessit, omnia præclara, atque singula

AFRICANI MINORIS VITA

ria extiterunt. Libros illos quidem à Xenophonte non ad historiæ fidem, scriptos, sed ad effigiem iusti imperij de manibus deponere non solebat. Habebat præterea C. Lælium C. F. cum multis, et eximijs virtutibus, tum stoica ratione præditum, eloquentissimum: quo cum tanta benevolentiae charitate coniunctus erat, tam amantissime, coniunctissimeq; vivebat: ut una esset domus, idem victus, isq; communis, eadem et de Rep. & de privata cura: neq; solum militia, sed etiam peregrinationes, rusticationesq; communes. Quæ quidem res maximè in causa fuit: ut Cicero in illo doctissimo, & elegantissimo de Amicitia libro Lælium de amicitia disputantem induxerit, & de benevolentiae, coniunctionisq; necessitudine, qua inter se deincti erant, sæpè mentionem facientem. Dum ergo Scipio in his artium studijs liberalissimis, doctrinaq; versatur, totusq; animo excollendo est deditus: Athenienses Romam ad Senatum legatos de suis maximis rebus miserunt Carneadem Academicum, Critolaum peripateticum, Diogenem stoicum tres illius ætatis nobilissimos

Philosophos. Quos, dum Romæ fuerunt, de uarijs rebus differentes Scipio cum multis alijs Ciuitatis principibus audiuit, atque in primis Carneadem eo die, cum uel exercendi sui, uel ostentandi ingenij causa elegantem, & accuratam habuit orationem pro iustitia: postero uero die pro iniustitia contra Iustitiam dixit. quæ quidem disputatio adeo Scipionem delectauit: ut sæpè postea dicere consueuerit, Athenienses sibi nihil iucundius, nihil gratius eo tempore facere potuisse, quam huiusmodi legatos mittere. Cum res in Hispania Romanis non satis prosperè procederent: & ciuitas adeo metu suspensa, ita debilitata esset: ut nullus inueniretur, qui aut tribunus militum, aut Legatus. L. Licinij Luculli Consulis in Hispaniam, ire uellet. At Scipio tum trigessimum quartum agens annum in medium processit: atque profusus est, se, quodcunque genus militiæ esset imperatum, excepturum. Quo quidem exemplo ad militandi studium omnes incitauit. Legatus igitur Luculli in Hispaniam profectus con-

AFRICANI MINORIS VITA

tra celtiberos præter cætera facinora, quæ in eo bello præclara edidit, ad Itercatiam Barbarum itercatiensem ingenti magnitudine corporis, à quo provocatus fuerat, interfecit. Cuius quidem pugnae effigie eius Barbari filius (in gemma enim quadam eam pugnam incidendam curauerat) quoad uixit, signauit. Vnde Stilo Præconinus homo facetus satis falsè dicere solebat; quid nam fuisse facturum eum, si Scipio à patre eius interemptus esset. Atq; etiam in eiusdem urbis expugnatione maius multo periculum adiit. Dum enim uehementer utrinque pugnatur, ipse omnium primus murum transcendit. Ex quo egregio facinore à Lucullo murali corona donatus est. M. Etiam Alienum Pelignum in acie scuto suo protexit gladiumq; hosti in pectus infixit. Non multo post ab eodem Lucullo in Africam missus est ad Masinissam tunc & Po. Ro. & Cornelie gentis iustis de causis amicissimum Elephantos petitum, & milites. Erat Masinissa Numidarum Rex, bellumq; eo tempore aduersus Carthaginenses gerebat: quorum impera-

tor erat Hasdrubal. Forte accidit, ut quo die Scipio eo pervenerit, Masinissa, & Hasdrubal copias instructas haberent, ut inter se quamprimum acie confligerent. Quare cognita Scipio in editiorem quendam ascendit locum: ex quo tanquam ex theatro pugnam, quæ ab aurora usque ad noctem producta est, spectavit non sine maxima voluptate. Sæpe enim postea, cum in præliis versabatur, dicere consuevit, se ex nulla unquam re maiorem percepisse voluptatem, quam cum decem supra centum millia hominum prælio decertantium ipse omni periculo, & cura vacuus spectavit. Addebat præterea duos solum ante se simili gauisos spectaculo Iovem ab Ida, Neptunum ex Samothracia, cum acies inter se confligentes procul spectarent. Victori tandem Masinissæ è prælio excedenti occurrit. Quem senex ut nepotem eum Africani Maioris esse audiuit, complexus summa cum lætitia excepit. Carthaginienses autem, cognito Scipionis aduentu, ad eum oratum miserunt, ut pacem inter se, & Masinissam

AFRICANI MINORIS VITA.

concilaret. Quod ultro susceptum munus cum conficere non posset: propterea quod Carthaginienses quicquid circa Emporium sibi ereptum à Masinissa reddi postularent: seq; Attica argenti talenta in presentia ducenta, octingenta uero ad tempus daturos pollicerentur: Masinissa autem id se facturum nō negaret, si omnes sibi transfugæ traderetur: quod Carthaginienses ne audire quidem uoluerunt: infecta re ad Lucullum cum Elephantis, & nonnullis Cohortibus redijt. Pacatis tandem ab Lucullo omnes Celtiberiæ populis, & quibusdam etiam incognitis nationibus in Hispania subactis, Romam reuersus est. Quo tempore cum Patres, authore maximè Catone Censorino, bellum Carthaginiensibus inferre statuissent: & exercitum contra eos in Africam transportari iussissent: Scipio Tribunus militum quartæ legionis cum M. Manilio, & L. Martio Censorino Coss. in Africam traiecit. Quò ubi applicuit nihil ei potius fuit, quàm ut Masinissam conueniret. ad quem ut uenit, complexus eum senex aliquantò post nonnullas effusas lachris

PER ANTO. BEN. LV CEN. 12

mas suspexit in cælum, & Soli, reliquisq;
Cælitibus gratias egit: quod ante in suo re-
gno, & in illis tectis Scipionem conspiceret,
quàm è vita discederet. Deinde Scipio illi
de suo regno, ille uicissim Scipionem de sua
Repub. percunctatus est. Post autē appar-
rati regio accepti nullis in alijs nisi de Afri-
cano Maiore sermonibus uersati sunt. cum
Senex omnia illius non facta solum, sed dic-
ta etiam commemoraret. Vnde Cicero oc-
casionem arripuit, ut Scipionis somnium
comminisceretur unicam ex uniuerso sex
de Repub. librorum naufragio tabulam: in
quibus quidem libris statum optimæ Cuius-
tatis Cicero conformauerat. Reuerso Sci-
pione in castra, consules, acceptis trecen-
tis, quos imperauerant, obsidibus, armisq; et
omnibus bellicis instrumentis: ex authorita-
te patrum Carthaginienses in alio loco pro-
cul à Mari decem millia passuum aliud opi-
dum facere iusserunt. Qua quidem re au-
dita, Carthaginienses, quippe qui indigna
sibi imperari, & minimè toleranda arbitra-
rentur, ad bellum omnibus rebus ad id neces-
sarijs spoliati, præter quā pecunia cōpelluntur:

AFRICANI MINORIS VITA.

qui tamen tanto studio, ac certamine Fabrorum arma facienda curauerunt: ut singulis diebus centum, & quadraginta (lypei confecti in armamentarium referrentur, enses trecenti, lanceæ quingentæ, & mille tela missilia cum ingenti catapultarum, & sagittarum numero. Naues quoque centum, et uiginti Cataphractas duobus mensibus construxerunt. Oppugnari igitur, obsideriq; cæpta est Carthago. in qua oppugnatione, deiecta tandem parte muri à Consule Censorino, Campus interior latè patens, & ad pugnam maximè aptus, ubi à Carthaginensibus milites constituti fuerant partim in fronte armis instructi, alij post hos lignis, & lapidibus muniti, apparuit. Huc cum duo Tribuni cum aliquot cohortibus satis temerè irrupissent, ac maximè ab hostibus premerentur: Scipio, qui iam id animaduverterat de salute illorum maximè sollicitus, dispositis ex intervallo suis cohortibus in muro, atq; alijs locis opportunis, & Romanos ingredi prohibebat, & ab hostium prementium impetu eos excipiens tutos reddebat.

Quare eius nomen esse cœpit magna apud omnes gloria, cum militibus consulendo prudentior ipso Imperatore existimaretur. Castellum quoque Romanorum nocte ab hostium incendio, paucis equitibus iuuantibus, liberavit. Non multo post Carthaginienses discessu Censorini (Romam enim ad comitia profectus erat) audaciores facti, cum omnibus copijs noctu urbe egressi sunt partim armati, alij inermes, & asseres inuicem ferentes castrorum fossis iniicere, & strenuè uallum ascendere cœperunt. Qua re maximè perterritis Romanis, Scipio ea porta, quæ longius à prælio aberat, egressus tanta ui in hostes irrupit: ut, omisso incepto, intra mœnia sese fuga recipere cogerentur. Quo egregio facinore Romanis in tanta trepidatione iterum salutem præstitisse, una omnium uoce ferebatur. Erat Phantias quidam Himilconis filius uir fortis, & cuius egregia opera Carthaginienses in eo bello plurimum utebantur. Hic cum præfectus Libycorum esset, & equis in cursu maximè uelocibus plurimum posset: magno

AFRICANI MINORIS VITA

erat impedimento, atq; incommodo Romanis. Nam ex sylvis, et conuallibus, in quibus latitare consueuerat, ex improviso prosiliens pabulantes aggrediebatur Romanos, atq; ijs aliquo illato damno è conspectu euolabat. cū nusquam tamen Scipione suos in aciem educente cōpareret. Pedites enim in ordines dispositos, et equites paratos sēper habebat; in castris uerò metādīs nō ante ordines dissolui patiebatur, quā campū, in quem eundū esset, & ubi castra essent locanda occupasset: equitibus, peditibusq; firmasset: & ipse cum reliquis copijs præsens astitisset. in eos etiam grauissimè animaduertebat, qui aut ordines deseruissent, aut ab signis discessissent. Quas ob res Phantias nequaquam cum eo congredi audebat. Hoc modo magis, magisq; quotidie Scipio gloria excelebat: ex quo factum est, ut cæterorum tribunorum inuidia impulsorum crebræ audirentur uoces, inter Scipionem, et Phaniam amicitiam inde ab auo Africano Maiore institutam permanere. Pactis interea per aliquot dies cum Phania inducijs, cum alijs Tribuni Libycos in sua oppida, ac munitiones re-

deuntes aggredierentur, multosq; caperent, Scipio, quia necdum induciarum dies exierat, omnes incolumes dimittendos curabat: neque se prius quisquam cum ijs componere audebat, quàm Scipionem uidisset. Tanta uirtutis eius, & fidei etiam apud hostes opinio erat. Redeuntibus forte à pabulatione Romanis, Carthaginienses clasfis praesidium cum inuasissent: propter multos, et uarios clamores, qui utrinq; edebantur, & audiebantur, ortus est tum in Romanis castris, tum in urbe magnus tumultus. Manilius, ut qui huius rei causam ignoraret, copias non temerè educendas existimans intra uallum sese continebat. At Scipio Cohortes baud mediocri occupatas metu praerire iubet: simulq; ne cum hostibus congredierentur, praemonet: sed incensis facibus multitudinis speciem praese ferrent: eoq; modo terrorem aduersantibus inijcerent. quo facto, duplici metu Carthaginienses in urbem compelluntur. Tunc etià Romani Scipionis prudentiae salutem acceptam retulere. Ex quo factum est: ut, cū quid strenuè agendum erat, id Scipione maximè dignum paternae, & auitae uirtutis

AFRICANI MINORIS VITA

emulo, atq; imitatore iactaretur. Præterea, Manilio ab irrita Carthaginis oppugnatione ad Nepherim aduersus Hasdrubalem, qui cum suis copijs satis iniquum occupauerat saltum, exercitum ducente, Scipio magnopere angebatur animo: quod per rupes, ac conualles, & pleraq; prærupta loca iter esset faciendum, uidebat. Et iam tribus ab Hasdrubale stadijs aberant, cum suadere Consuli cœpit ab Huiusmodi desistendum incepto, quasi oportuniore tempore, & alia ratione id esset agendum. Sed in primis cæteris aduersantibus Tribunis, qui eius prudentiæ, & uirtuti inuidebant, atq; etiam dicentibus id non consilium, sed animi molliorem esse, cum nihil proficeret, iterum suadere conatus est: ut saltem exercitus ad fluminis ripam sisteretur: ut, si forte premerentur, & hostium uim ferre nequirent, aliquem tutum haberent receptum: cum fugæ aliunde sibi nullus relinqueretur locus. Hæc maximo non solum risu excepta sunt: Sed quidam etiam è Tribunis minitatus est, se arma abiecturum, si Scipio

nis Tribuni arbitrio, non autem Manilij
 Imperatoris exercitus esset ducendus. Vic-
 tus tandem huiusmodi uocibus, & ipse
 cum cæteris, & flumen, & saltum ingres-
 sus est. Inita extemplo pugna, cum cædes
 utrinque magna fieret: Romani tandem
 effuso cursu, uti prædixerat, flumen re-
 petunt: quod cum propter uadi angustia-
 am, & loci asperitatem integris ordinibus
 traicere non possent, id dissolutis facere co-
 guntur. Quod conspiciens Hasdrubal eos
 maiore ui urgere cæpit. multi scædè cæde-
 bantur, cum sibi inuicem opem ferre non
 possent, propter effusam fugam. Et iam
 tres ex illis Tribunis, qui illius pugnae au-
 thores fuerant, ceciderant: cum Scipio,
 coactis quos potuit, equitibus, suisque (erant
 enim trecenti) additis, omnes simul in du-
 as partes diuisos in hostes immisit: atque ius-
 sit, ut celeri cursu partim tela iacerent, alij,
 telis iactis sese reciperent. quod cum illi si-
 ne intermissione uicifim facerent, contra se
 arma Libycos uertere cogeant: eoq; modo
 Romanis facilior fluminis transitus daba-
 tur: cum interea Scipio obequitans strenuè

AFRICANI MINORIS VITA

pugnaret. Dum hæc geruntur, duæ Cohortes à cæteris diuisæ, cum in tumultum quendam confugissent: ab Hasdrubale obsideri sunt cæptæ. quæ quidem res non prius cognita, quàm in castra uentum est, uariè affecit Romanos. Nam erant qui potius fugiendum censerent: quàm uniuersis pro paucorum salute periculum uitæ subeundum: Scipio uerò celeriter, et audacter strenuis uiris laborantibus opem esse ferendam, docens priusquam aggrediare prudentia, & consilio opus esse: adducta uerò re in discrimen, animo, et celeritate. Quare professus aut se eas cohortes incolumes reducturum, aut strenuè pugnando cum ijs mortem æquo animo appetiturum, cum paucis delectis equitibus, assumptis duobus etiam dierum cibarijs, ad tumultum contendit: cum omnes de reditu eius desperarent. Quò ubi peruentum est, ascensum quendam ante eum tumultum, in quo cohortes obsidebantur, quàm maximo cursu potuit, occupauit. Qua re cognita, Libyci acrius obsessos premere, ac uehementius oppugnare, simulque ijs significare, nequaquam Scipionem auxilio uenire

posse. Sed Scipio postquam radices utriusque tumuli uallemque interiacentem satis contemplatus est, nulla interposita mora, hostes per eam inuadit: qui statim ab utraque parte circumuenti fugae sese mandarunt. quos tamen Scipio, quoniam numero superiores erant, cum insequi noluiisset, satis sibi superque uisum, suos ab imminente periculo liberasse, reuersus in castra ingenti plausu, ac letitia à cæteris deum aliquem dictitanti- bus illi auxilio esse, exceptus fuit. Manilius uero, ut qui iam satis uirtutem et prudentiam Scipionis cognouisset: postquam ad exercitum uenit, quem ad Carthaginem reliquerat, pœnam ijs minitatus est qui eius dicto in reducendis copijs audientes non essent. Versantibus tamen omnibus in magno mœrore, ac luctu cum omnium causa, qui in eo certamine ceciderant: tum uero maxime Tribunorum: quod eorum corpora insepulta iacerent: Scipio unum ex captiuis ad Hasdrubelem liberum dimitti iussit. qui ab eo uerbis suis peteret, ut Tribunos sepeliendos curaret. Quod Hasdrubal non grauatur fecit: uel quod huma-

AFRICANI MINORIS VITA

num cōmuneq; cum hostibus id esse crederet: uel quod Scipioni quem iam tum colebat, et obseruabat, obsequi maximè cuperet. Legati, qui dum hæc geruntur, à Senatu in Africam fuerant missi ad omnia, quæ ibi fierent diligentissimè exploranda, atq; cognoscenda: in castra cum peruenissent, Manilium ipsum, omnes principes, ac Tribunos, deposita omni inuidia, uerissimum ac grauissimum, Scipionis uirtutum, rerumq; gestarum testimonium dantes audierunt. Quod ubi legati Romam reuersi in Senatu retulerunt: addiderunt omnium ferè militum uoluntatem in Scipionem propensionem esse. Quibus quidem rebus permotus senatus propensiore etiam ipse animi uoluntate in illum, gratiaq; esse cœpit. Atq; etiam Cato uir, qui sibi, atque animo suo cum nullius unquam turpitudinis gratiam fecisset, atq; ob eam causam haud faciliè alterius libidini malefacta condonaret, lingua ad uituperandum promptior illius uirtutem tantis laudibus est prosecutus, ut illud protulerit Homeri carmen.

ὅς περ νύ τ' αὖ τοι δὲ σὺ καὶ αἰῶνες
Soli sensus inest, alij simulachra feruntur.

Populus uero Romanus ob hanc ipsam cau-
sam tanto illum studio cōplexus fuit, ut pro-
ximis comitijs complurimæ cum tribus con-
sulem scriberent: cum id per ætatem mini-
mè liceret. Per idem ferè tempus, cum Masi-
nissa Rex iam ætate confectus (annis enim
nonaginta maior erat) grauiter iaceret: a
Manilio cōsule per literas petijt, ut ad se quā-
primum Scipionem mitteret, mortem suam
ratus feliciorē futuram; si in amicissimi ui-
ri cōplexu extremum uitæ spiritum edidisset;
& regni, ac filiorum consultorem reliquisset.
Tamen supremam iam adesse horā sentiens
hæc uxori, filijsq; inuadasse, ac præcepisse me-
moræ, ac literis proditum est: ut in terris unū
Po. Ro. noscerent, et obseruarent: in Po. au-
tem Ro. unam Scipionis domū: his duobus
eniteretur domi, militiæq; quāmaximo usui
esse: hos duos sibi cognatorū, hos affinium
loco ducerent: se de regno nihil in præsentia
statuere: integra omnia Scipioni reseruare:
eum diuidendi regni arbitrū haberent: quod

C

AFRICANIMINORIS VITA

ille statuisse, id perinde, ut testamento cautum, immutabile, sanctumq; conseruarent. Hæc cum locutus fuisset, è uita demigravit. Scipio autē, ubi paulo post Massinissæ mortem eo peruenit, regnum inter eius filios hoc modo diuisit. His, qui è concubinis nati erant plurima contribuit bona. legitimis uerò, qui tres tantū erant, Micipsa, Gulussa, & Manastabales, pecunias omnes, aurū, argentumq; factum, et infectum assignauit, ac regium nomen cōmune esse uoluit. Cætera quoq; , ut æquum uisum est, disposuit. Micipsæ natū, maiori, cui pacis studium in primis curæ fuit, Cirtam urbem, & quæcunq; regia in ea essent, concessit. Gulussæ artibus militaribus erudito, qui secundus ab illo fuit, pacis faciendæ, belliq; inferendi potestas data. Manastabali autē minori natu, & græcis literis prædito exercendæ iustitiæ munus, cuius erat cultor, assignatū. Hac igitur ratione Massinissæ regno diuiso, Gulussam belli sociū secum duxit: & eius egregia opera in primis usus est ad effugiēdas Phaniæ insidias, qbus assiduus infestabatur. q tamen Phaniæ paucis post diebus ad Romanos anthere, ac hortat

tore ipso Scipione, defecit. Nā Scipio aliquādo, & Phantias ita per Crepidinem quandā, quæ uastam in medio, & accessu difficillimo uallem continebat, iter faciebant: ut alter alterū neq; inuadere, neq; offendere posset. Scipio autem ueritus hostium insidias agmen cum tribus antegradiens omnia explorabat. Quod cū animaduertisset Phantias cum uno ex suis obuiā ei pcesit. Idē Scipio ratus illū secū loqui uelle, ascito uno tantum comite, fecit. Sed ubi appropinquauerunt, ut alter alterū audire posset (Carthaginienses enim præcesserant) cur, inquit, Scipio o Phania saluti non consulis tuæ, cum communi non possis? Tum ille, quæ mihi spes salutis esse potest, rebus Carthaginiensium sic accis, & Romanis tot à me iniurijs, & in commodis affectis? Tum Scipio tibi spondeo, inquit, atq; in me recipio, ueniam apud Romanos, & gratiam non defuturam. His cum Phantias annuisset, dignissimum, inquit, omnium te iudico, cui fides adhibeatur: nec quicquam te polliceri arbitror, quod non exploratum habeas an obtineri possit. His dictis dilapsi sunt, quisq; ad suos

AFRICANIMINORIS VITA

os. Reuerso deinde Manilio ad Nepherim à quodā ex Guluffæ militibus in castra ad Scipionē affertur epistola: quā obsignatā, ut erat Impatorilegēdā tradidit q̄ in hāc sentētiam scripta erat. Hac ipsa nocte ad eū ueniā locū ubi inter nos collocuti sumus . tu uerò qbus cum placuerit, accedito: & uigilijs , ac stationibus impera, ut ad se noctu uenientē accipiant. In hac epistola nullum erat nomen adscriptum: ex quo Scipio Phaniæ esse arbitrabatur. Manilius autem ob eā ipsam causam maximè timebat, nequa strueretur fraus ab homine callidissimo . tandem eò inclinavit sententia: ut Scipio ad eum iret locū: & Cōsulis nomine Phaniæ ueniam promitteret, gratiam autem nullam. Verū quæ honesta essent relaturum se, & ea senatum nō esse recusaturum diceret. Sed nulla opus fuit relatione: ubi enim Phantias in conspectū Scipionis uenit, se salutem suam illius fidei cōmittere, dixit: gratiæ uero referendæ senatus arbitrium esse: atq; ita discessit. Postero die habita concione ad suos, cum duobus milibus, et ducentis equitibus ad Romanos trāsit maxima cum letitia non solum ipsius Ma

nilij, sed totius etiam exercitus Scipionem ue-
 luti triumphantē lētis clamoribus prosequē-
 tis. Iam cœperat exercitus Romanus fame
 laborare, cū Scipio ascitis phanias, & Gu-
 lussa, cum nōnullos antea prēmisset Italos
 suis omnibus copijs ad campum, quem incol-
 lē magnum Baratrum appellabant, proces-
 sit: unde magnam frumenti vim noctu in
 castra attulit. Manilio autem, accepto nun-
 tio Calpurniū Pisonem sibi successorem mit-
 ti, non alienum uisum est, Scipionē, & Pha-
 niam Romam dimittere. Qua quidem re
 per castra perlata milites ad nauem concur-
 rere, ac Scipionem non laudibus solum in cœ-
 lum tollere, sed Deos etiam, ut imperator ad
 se rediret, precari: quasi solus natus esset ad
 interitum, exitiūq; Carthaginis: id quod plu-
 rimi Romam ad suos scripsere. Senatus
 collaudato Scipione maximē, plurimisq; ho-
 nestato muneribus Phania, iussit Pisonem
 consulem in provinciam uenire. Qui pluri-
 mis in ea acceptis incōmodis, réque sēpē in-
 feliciter gestā, ab Hippargeta tandem Vticā
 in hyberna turpiter eēt compulsus. His om-
 nibus Romam perlatis, omnes summa in

AFRICANI MINORIS VITA

tristitia, & trepidatione uersari cœperunt non solum quòd bello in dies crescenti, ac omnium difficillimo nullum finem expectabant futurum: sed etiam, quòd quotidie referebantur maiores Carthaginiensium apparatus: ac per eosdem multos ex finitimis populis mercede, & pollicitationibus sollicitari. Quare Scipionis res primùm in Hispania deinde in Lybia gestas animo repetentes, easq; cum præsentium rerum statu conferentes, Catonis uerba, legatorumq; commemorantes eum primo quoque tempore cōsulem efficere constituerunt. Cum igitur iam adesset comitiorū tempus Scipio, quoniam per ætatem (octauum enim, & trigesimum agebat annum) nequaquam consulatum assequi licebat, Aedilitatem petijt. Populus uerò statim cōsulem dixit. Cui quidem rei patres aduersari cœperunt, ut quæ esset iniqua, & contra legem, quæ prohibebat, quenquam minorem annis quadraginta tribus cōsulem fieri. At ciues rogare, instigare, clamare demum incipiunt: ex Romuli & Iulij tribuni Plebis legibus Populum comitiorum esse prināpem, & legum, quæ

in ijs ferrentur, ita ut & dare magistratus quibuscunque libuerit, & datos auferre possit. Vnus etiam è tribunis proclamauit creādorum magistratum facultatem à consulibus auferendam, si ita Populo uideatur. Viſti tandem Patres legibus solui Tribunis imperauerunt. Itaq; Scipio legibus solutus ex candidato Aedilitatis consul factus est cum M. Druso, atq; extra sortem ei prouincia Africa est data. Supplementum autem exercitus ex ordine concessum est: ex socijs tot uoluntarios educere quot suadere posset: à Regibus, & ciuitatibus eos accipere, quos è Rep. esse censeret. additæ prætereà fuerunt literæ ad eos Po. Ro. nomine scriptæ, quibus, si opus esset, uteretur. Hoc tempore cum ab eo quidam uetus affectator ex numero amicorum non impetraret, ut se præfectum in Africam duceret, & id ferret molestè: noli, inquit, Scipio mirari, si tu à me hoc non impetras. ego iampridem ab eo, cui meam estimationem charam fore arbitror, peto, ut mecum Præfectus proficiscatur, & adhuc impetrare non possum. Ab Vrbe tandem profectus in

AFRICANI MINORIS VITA

Siciliam primū inde Vticam sub occasum solis appulit. Mancinus interea Classis praefectus, qui cum Phania, & Pisone consule ante aduentum Scipionis in Africam traierant, aggressus partem muri Carthaginis ab oppidanis neglectam tum eruptione hostium, tum inopia cibariorum in summum periculum adductus fuerat: nuntium ad Scipionem, & Principes Vticenses rogatum misit: ut sibi laboranti opem ferrent. Quo nuntio circa mediam noctem accepto, Scipio extemplo milites per Tubicinem convocari iussit, & Vtensium adolescentes, qui p̄etatem possent, comeatum ad naues ferre imperavit. Deinde Captivum ex Carthaginensibus dimisit, qui suis nunciaret, Scipionem Mancino venire subsidio. Misit Prætereā nōnullos equites ad Pisonem properè acersendum, qui tum mediteranea loca obsidebat. ipse de quarta vigilia milites educit præmonitos, ut cum hostibus appropinquaret, erecti supra stramenta illis, quantum possent ora ostentarent. Mancinus orta iam luce graui accepto vulnere, sub ipsis Carthaginis muris deleri posse videbatur, cū

Scipionis naues in alto uisæ sunt militibus
 undique extantibus refertæ. Carthaginiens
 ses uerò, quod ex captiuo iam cognouerant,
 Scipionem præter omnium opinionem auxi
 lio uenire, Romanos oppugnare destiterant.
 At Scipio omnibus Mancini militibus in na
 ues acceptis, & eo saucio Romam dimisso,
 haud procul Carthagine consedit. Hic cum
 animaduertisset à militibus libidine omnia,
 & licentia ex nimia (ut fit) Imperatoris in
 dulgentia collecta: nihil instituto, ac discipli
 na militari fieri: propter auaritiam & lu
 crum nihil cogitari, nisi cædes, & rapinas:
 socios Po. Ro. negligi: esse præterea magnā
 institorum multitudinem in castris, qui in ra
 pinis, & alijs facinoribus sese militibus cor
 ruptioribus immiscerent: censuit sibi non so
 lum necessarium utendum esse lege, quæ mi
 litem longius à Castris distantem, quàm pos
 set sonum tubæ audire, in hostium numerū
 referebat: sed eos etiam paucis admonendos
 & corrigendos esse. Intelligebat enim diffi
 cile, posse hostes superari; nisi milites & obe
 dientiam, & continentiam Imperatori præsti
 tissent. Quare uocatis ad concionem mi

AFRICANI MINORIS VITA

litibus, ipse in editiorem conscendit locum,
& facto per præconem silentio in hanc sen-
tentiam locutus est. Se, etiam si potestas
tem haberet summo in eos utendi suppli-
cio, nisi dicto audientes fuerint: tamen
haud inutile censuisse; eos paucis præmo-
nere. quod ea, quæ facerent, huiusmo-
di essent, ut sine pudore proferri non pos-
sent, latrones potius esse appellandos,
quàm milites, in castris metandis laborem
subterfugere: delitijs potius, quàm victoriæ
studere: eorum socordia factum esse, ut ho-
stium opes post suam profectiorem præter
omnium expectationem tam creuerint. Sed
rerum præteritarum se libenter obliuisci, mo-
dò ipsi ad sanitatem redire uelint illud in pri-
mis scirent, uenisse se; non ut latrocinia exer-
ceat: sed ut Romanis artibus superet hostes,
& uictoriam consequatur. Iccirco iubere,
ut omnes, qui milites nō essent, è castris abi-
rent, neque quisquam amplius in ea rediret,
nisi qui cōmeatum ferret, eumq; militarem, &
exilem: quem tamen præscripto tempore di-
stribuerent. quod ut rectè fieret, se cum Que-
store operam daturum pollicitus fuit. Ad

PERANTO. BEN. LVCEN. 11

hæc, uelle se omnium laborum, & periculo-
rum participem esse: in quibus qui, ut mili-
tem Romanum, uirumq; deceret, se gessisset,
eum magna consecuturum præmia: qui ue-
rò contrà, sciret se nō impunè laturum. His
dictis omnium inutilium hominum turbam,
& quæcunque militum animos effæmina-
re, & corrumpere possent, è castris eiecit. Pur-
gato tandem exercitu, & ad priſtinam mi-
litiæ disciplinam reuocato, locum muro Car-
thaginis iunctum, quem Megaram appella-
bāt, clam aggressus est, bifariam insidijs noc-
tu dispositis. Nam ex altera parte quibusdā
ex suis præmissis, ipse ex altera cum securi-
bus, uectibus, scalis circiter. xx. stadia pro-
cessit. Sed perceptis ab ijs, qui proximè in mu-
ro excubabāt, insidijs, clamor statim editur,
contra & ipse Scipio cum suis omnibus cla-
morem tollere cæpit: id ipsum cū uehemen-
tius præmissi ex alera parte etiam fecissent,
maximus est iniectus Carthaginensibus
terror. Scipio interea quamuis circa mu-
ros nihil intentatum relinqueret: nihil ta-
men perfecit. Erat fortè priuati cuius-
dam turris derelicta extrà muros, cuius alti-

AFRICANI MINORIS VITA

tudo mœnia æquabat. Ab hac Romani iactis hastis in murum, constrictisq; per intervallo lignis, & asseribus in murum transierunt: ac Megaram occupaverunt. Perfractis deinde portis, et Scipionē cū quatuor milibus hominum recepto, adeo perterriti sunt nō solum ij, qui in muro, & urbe erant, sed ij etiam, qui ei uallo, quod post Mancini projectionem quinq; stadia procul ab urbe Carthaginienses iecerant, præsidio erant: ut relicto uallo, uelut si reliqua urbs capta esset, in Byrsam confugerint, qui locus totius ciuitatis munitissimus erat. Scipio cum animaduertisset eum locum umbrosis arboribus rubis, uepribusq; obsitū ac multis aquis undiq; scatentibus refertū ob eamq; causam nō satis peruiū, & ad insidios maximè aptū noluit ulterius progredi, sed inde egressus uallū ab hostibus desertum succendit, & Isthmū omnē fossa circundedit iactu teli ab hostibus distante, pugnantibus simul, & fodientibus militibus. quod opus patebat in longitudinē quinq; , & uiginti stadia. Hoc pfecto opere alterā duxit fossam haud multū à priore distātem cōtra he ðternū hostem. duas præterea

his maximè similes addidit ita, ut quadrati formam uniuersum opus habere uideretur. has sudibus utrinq; acutis, lignisq; in transuersum ductis præmunivit: post reliquas agere, & uallum extruxit, unde in urbem esset prospectus, muroq; quinque, & uiginti stadia longo circumdedit. cuius altitudo omnes hostium munitiones, præter propugnacula, & turres quæ muro adiacebant, duodecim pedes superabat. in medio autem altior turris excitata fuit: supra quam propugnaculum quoddam quadratum è ligno perfectum fuit: unde quæ fierent in urbe facile prospici possent. Hæ omnes munitiones diebus uiginti, totidemq; noctibus perfectæ sunt à militibus eodem tempore opus facientibus, & pugantibus, atq; uix somnum, & cibum ad sustentandum corpus necessarium capientibus. Huc statim suas duxit copias, atque eodem tempore castra suis militibus munivit, & Carthaginenses obsidione premere cœpit: cum ijs aditus ad urbem pateret nullus, ut comæatus cõportari posset, præterquam à superiore colle. Hinc hostium fames, hinc omnium malorum causa orta est. Nam cum ex ciuibus ad septuaginta hominum millia

AFRICANI MINORIS VITA

obsiderentur, & magnam in urbem (ut fieri solet) agrestium multitudo cōfluxisset, neque quisquam propter obsidionem egredi posset: quicquid comineatus, aut terra supportaretur, aut mari, cum tranquillum erat, ueberetur: cito conficiebatur, ex quo fames in dies crescebat. Erat Bithyas quidam equitum Carthaginensium præfectus. Hic iam pridem ad comineatus supportandos missus, cum neque clam accedere, neque ui Scipionis uallum transcendere posset, cōmeatu in scaphas imposito, cum Romanorum naues fluxu undarum, atque refluxu afflictarentur: neque sub mœnibus diutius permanere; neque iunctim subsistere possent: uentos, et idoneam tempestatem obseruans in portum tanta celeritate ferebatur: ut Romanæ triremes magnitudine, & pondere tardiores, neque impedire, neque eas assequi possent. Quod cum Scipio animaduertisset: ea quoque navigatione, quæ erat ab occidente, neque multum aberat à continenti, hostes excludere statuit. Aggerem itaque rectum cœpit struere à Tænia, quæ in medio stagno sita Lingua appellabatur: progressus deinde in pelagus est, &

usque eò , quà in portum ex alto inuehebatur; quē ut perfecit, saxis ingentibus, crebrisq; firmavit, ne æstu dissolueretur. Huius aggeris pars superior patebat in latitudinē quatuor, & uiginti pedes, inferior uerò sex, & nonaginta. Carthaginienses primo ridere: ut qui arbitrarentur tantum opus in loco tam difficili aut perfici non posse, aut ad perficiendum longo temporis spatio opus esse: Deinde ubi nec nocturna quidem tēpora ad militum laborem intermitti uiderunt: ac magno totius exercitus studio paucis diebus effectum, magnitudinem eius admirari cœperūt: admiratio tandem in magnum timorem est uersa. Hoc enim opere portus uetus obstructus fuit. Itaque Carthaginienses, qui sæpè in eo bello quantum in rebus agendis celeritate, consilio, sedulitate, ac uigilantia ualerent, ostenderunt, eo tēpore adeo tacitè, et occultè nouum aliū sibi portū, adhibitis ad effodiendū mulieribus, et pueris, fecerūt, et exiguo tēporis spatio classē quinquaginta nauū, triremiū, quadriremiūq; imitariū, et myoparoniū construxerūt: ut ne ex captiuis qdē Scipio quicquam certi cognoscere potuerit. affri-

AFRICANI MINORIS VITA

*mabant enim die, noctuq; strepitum in portu
 exauditū, sed se eius causam ignorare. Tā/
 dem patefacto repente portu ex ea parte, quæ
 ad orientē spectat, naualem inierunt pugna,
 in qua multis amissis nauibus inferiores di/
 scesserunt. Paucis interpositis diebus Sci/
 pio ex orta luce agerē aggressus, cū debilis ad/
 modum esset munitio, quæ portui iminebat:
 arietibus, alijsq; machinis adhibitis eius par/
 tem deiecit. Carthaginienses autē, & si fa/
 me, multisq; malis premebantur noctu tamen
 mœnibus erumpunt, et nudi mare (terra enim
 omni aditu prohibebatur) ingrediuntur, nan/
 tesq; (nullus enim erat nauium usus propter
 Romanā classē latē omnia tenentē) facibus
 extinctis, ne cōspicerētur, ad Romanorū machi/
 nas deferuntur. quas cū excitato igne incen/
 dere uellent, maximus exortus est tumultus
 tum ex militū Romanorū cōcursu, tum ex ua/
 rijs clamoribus, q ab utrisq; tollebat Roman/
 ni multa inferentes, ac uicissim accipiētes uul/
 nera adeo ptinacia hostiū animo pterriti sūt
 ut fugæ sese mandare cœperint. Quare co/
 gnita Scipio accensus ira eō citato equo ad/
 uolat, et suos fugientes ui psterni, et inter/
 fici*

fici iussit, ni fugam reprimerent. Quae ex
 re plurimi fugiendi finem fecerunt. Hos-
 tes uero absumptis igne machinis, in Vr-
 bem, quā uenerant, rediere. Scipio ta-
 men desperationem eorum ueritus, quod
 reliquum noctis fuit, cum suis omnibus in
 armis permansit. Postero die Cartha-
 ginenses, murum qui superioribus diebus
 fuerat deiectus ab Romanis, refecerunt:
 turreaque, spatio mediocri interiecto, in eo
 excitauerunt. è regione quarum Scipio ag-
 gerem instituit, ex quo sui faces sulfure, &
 pice delibutas in hostes, & eorum munis-
 tiones conijciebant. Cum autem flami-
 na adacta nonnullas absumpsisset turre,
 atque ob eam causam hostes inde fugam
 fecissent, Scipio aggere potitus, fossa eum
 circumdedit: & murum ex lapidibus edu-
 xit mediocri ab hostibus distantem inter-
 uallo; ubi militum quatuor millia prae-
 sidio collocauit. Atque haec eaestate ge-
 sta sunt. Ineunte autem hyeme cū pluri-
 mos circa fauere hostibus, & auxilia ab ijs
 submitti Scipio cognouisset, quamprimum
 eos opprimere, & è medio tollere statuit.

AFRICANI MINORIS VITA

Quare alijs ex suis aliò missis, ipse Nepherim contra Diogenem quēdam, qui Hasdrubalis adiutor erat (nam non multo ante eius castra ad Nesentem oppidum loco difficilimo sita cum exercitu deleuerat) per stagnum nauibus est profectus, cum iussisset C. Lælium terra eodem maturare. Vbi eo peruenit, duobus stadijs procul à Diogene castra posuit: deinde cura resistendi Diogeni Gulussæ delata, ipse Carthaginem in castra reuersus est. Vbi tamen assidue non commorabatur, sed ultro, citroque nunc Carthagine Nepherim, nunc à Nepheri Carthaginem cuncta, quæ in utrisque castris gererentur diligentissime explorans, cursitabat. Tandem aliquando inter duas turres iam uetustate confectas, ac semidirutas propè Nepherim cōsedit, ubi mille delectos milites Diogeni à tergo in insidijs collocat: tria uero millia à fronte opponit: cum quibus ipse qua turres exesæ corruerant, ascendere cœpit, ita ordinibus partitè, & Cuneatim dispositis, ut prioribus subsequentes impedimēto esse possent, ne fugæ sese mādarent, si ab hoste uehementius urgerentur.

Et iā Libyci è castris magno cum clamore in
 pugnam ruebant cum, qui in insidiis à tergo
 collocati fuerant, de improviso & præter om
 nium opinionem, ut imperatum fuerat, ho
 stium uallum ascendunt, & Libycos, qui præ
 sidio relictī fuerant maiorem multo nume
 rum hostium, quā qui cernebatur, adesse
 suspicatos in fugam coniiciunt, castrisq; eo
 rum potiuntur. Gulussa ex altera parte cum
 suis Numidis, & Elephantis impetum facit,
 plurimosq; fœda cæde conficit. ad septuagin
 ta hominum millia ex omni genere eo die
 cæsa dicuntur, decem millia capta, ad qua
 tuor millia fuga sibi salutem petiere. Hac
 parta uictoria, Nepheris obsideri est cœpta
 in qua obsidione per duos, & uiginti dies, qui
 bus expugnata est, & propter anni tempus;
 et quod in regione frigidissima res gerebatur,
 Scipio multa incōmoda perpeffus est. Sed ex
 eo die in spē capiēdæ Carthaginiſ uenisse ui
 detur. Nam & magna cōmeatus copia ho
 stibus erepta fuerat, & in dies maior multitu
 do Libycorū in sua castra cōfluebat. Ad hæc,
 cætera Libyæ loca partim deditione, partim
 nō multo labore capta i suā uenerāt potestati

AFRICANI MINORIS VITA

tem: Tum Carthaginienses rei frumentariae inopia uehementius conflabantur. Ineunte igitur uere Scipio Byrsam aggredi, & Portū, qui Cotonus dicebatur, expugnare constituit. Id cum Hasdrubal praecognouisset, noctu eius portus partem succendit, ut & ab ea oppugnatione Scipionem auerteret, & ex ea maximè parte eum inuaderet. quod quidem mox fecit cum ijs omnibus, qui arma ferre possent. Sed Lælius cū suis impigrè equo circumuectus hostes in Scipionem uersos à tergo inuadit: qui cum paulisper fortissimè pugnam sustinuissent, confectis penè corporibus fame, & deficientibus uiribus, partim capti, alij cæsi sunt: qui uero superfuerunt, in Byrsam sese retulere. Scipio capto circa Cotonum muro, commeatuq; Carthaginiensium iam proximo intercepto, cum iam uespera diei esset, & nihil amplius moliri posse uideret, quamuis pugna lassus, tamen sub armis ea nocte conquieuit. Prima autem luce cum Polybio, ac quatuor millibus armatorum, acriter propugnātib; hostibus, muro, portæq; successit:

quo defensoribus nudato, & ipsa subruta
 porta urbem est ingressus. Milites autem
 Fanum Apollinis, in quo erat Statua eius
 aurea, & illi sacellum aureis laminis mil-
 le talentorum pondere uestiebatur, expis
 lauerunt: eamq; securibus discisam præ-
 dam inter se partiti ad inceptum redie-
 re. Scipioni interim Polybius suadere
 cepit: ut in mare, quod in medio non adeo
 profundum erat, aut murices ferreos spar-
 gendos, aut tabulas clauis præfixas inijci-
 endas curaret: ne transeuntes hostes pro-
 aggeribus pugnarent. ridiculum esse di-
 xit: cum iam muros cepissent, ac intra
 urbem essent, querere ne cum hostibus
 pugnarent. Non multo post Byrsam opo-
 pugnare aggressus est, quam tandem cum
 maxima, & miserranda hostium cæde ex-
 pugnavit. Tum uero ignem edibus in-
 sit tribus in locis inferri, maiusq; in horas
 incendium excitari: ut facilius miles per-
 uicos discurrere, & quemq; obuium truci-
 cidare posset. Et cum tota urbe nihil, ni-
 si cædes fieret, fletu, gemituq; omnia erant
 plena. dum integri saucijs, uini mortuis

AFRICANI MINORIS VITA

incidentes cumulabantur, & alia super aliorum corpora ruebant. Et iam tanti laboris finis, & gloria uictoriæ adesse cernebatur, satisque pœnarum expetitur uidebatur, cum Scipio diurnis, nocturnusq; laboribus (septem enim assiduus diebus Carthaginem oppugnauerat) uigilijs, atq; inedia defatigatus in edito consedit loco: ex quo quæque adhuc gesta essent, diligentissimè, & ex ordine est contemplatus. Septimo autem die nonnulli iuuenes ritu Aesculapij sacerdotum sertis redimitti ad Scipionem uenerunt multis, & supplicibus uerbis orantes, ut qui dedere se, & e Byrsa egredi cõstituisent (fuerunt ad quadraginta millia) eos saluos, & incolumes esse uellet. id Scipio, exceptis transfugis, non grauatè concessit. Hasdrubal uerò e templo Aesculapij, quod in arce erat, de sorta uxore, & duobus liberis clam ad Scipionem supplex uenit eius fidem atque misericordiam implorans. quem ille ad suos pedes sedere iussit, ut à transfugis conspiceretur. qui ubi Hasdrubalem conspexerunt, silentio à Scipione imperato, in eum acerbè, & contumeliosè inuecti sunt. Deinde Aesculapij templum incen-

dere, cuius incendio & ipsi absumpti sunt. memoria quoque proditum est, Asdrubalis uxorem, cum templum incendio flagrare uidisset, exornasse se quantum miserrima eius conditio patiebatur: & unde conspici posset, filiis ante suos pedes constitutis, hæc in præsentem, & audientem Scipionem dixisse. Non ægrè fero o Romane, ut me hostem circumsidas, sed istum Deorum, patriæ, mei quoque, & filiorum proditorem fortunam Carthagini, teque unam iuuare, maximè indignor. Deinde in Hasdrubalem conuersam exclamasse. O scelerate, perfide, & uirorum omnium effæminatissime, Hic me profecto, ac filios tuos ignis absumet, tu uero, quod Carthagini magnæ dux aliquando fueris, isto modo triumphas? & his dictis filios interfecisse, seq; cum illis in ignem coniecisse. At uero Scipionem, cum Urbem intueretur, quæ per septingentos annos, ex quo condita fuerat, rebus omnibus floruisset: quæ tam latè fines imperij porpagauisset: permultum classe maritimisque rebus ualuisset: armis nul-

AFRICANI MINORIS VITA

lius priscorum imperio inferior, audacia vero & animi praesentia longè superior fuisset: demum omnibus spoliata subsidijs per tres assiduos annos depugnasset: fame belloq; profligatam ad extremum uenisse ex cidium, illachrymasse ferunt: & aut dedita opera, aut casu Homericum illud promississe aiunt.

ἔσεται ἡμᾶς, ὅταν ποτ' ὁλῶλη ἴλιος ἱρὴ
καὶ πρίαμος, καὶ λαὸς εὐμμελὶς πρίαμοιο
Iamq; dies aderit, sacrae cū p̄gama Troie,
Et Priamus, Priamiq; audentis turba s̄ont.

Polybius autem satis audacter, & amice (erat enim illi studiorum comes, & p̄ceptor, ut iam diximus) ex eo quaesivit, quidnam eo carmine significare uellet. Romam respondisse scriptū reliquit: de qua humanis perpenſis rebus maximè animi pendebat. Post Carthaginem captam p̄dā omnem, p̄terquam aurum, argentum, et insignes statuas militibus concessit: eosque multis honestauit p̄mijs, exceptis ijs, qui

Apollinis templum spoliauerant. Navim
 deinde cursu celerem spolijs onustam cum
 C. Lelio Romam misit uictoriae nunciam.
 Præterea cum diutissime, sæpissimeq; uer-
 xatam à Carthaginensibus Siciliam no-
 uisset, Siculis Omnibus literis accitis, quæ
 potuit restituenda curauit: ut quos uictor-
 ria Po. Ro. maximè Lætari arbitraretur:
 apud eos monumenta suæ Populiq; Roma-
 ni liberalitatis collocaret. Itaq; Thermita-
 nis signa ex ære complura restituit. in his
 mira pulchritudine erat Hимера in mulie-
 brem figuram habitumq; formata, ex oppi-
 di nomine, & fluminis. Stesichori Poetæ
 statua senilis, incurua, cum libro miro ar-
 tificio facta. Item cappella quædam, ea
 quidem mirè, & scitè facta. Agrigentinis
 illum nobilem Taurum reddidit: quem cru-
 delissimus omnium tyrannorū Phalaris ha-
 buisse dicitur: quo uiuos supplicij causa de-
 mittere homines, & subijcere flammam so-
 lebat. quem Taurum Scipio cum redderet
 Agrigentinis dixisse dicitur: æquum esse,
 illos cogitare, utrum esset Siculis utilius, su-
 is ne seruire, an Po. Ro. obtemperare: cum

AFRICANI MINORIS VITA

idem monumentum, & domesticæ crudelitatis, & Romanorum mansuetudinis haberent. Etiam signum Apollinis pulcherrimum: in cuius femine literis minutis argenteis nomen Mironis erat inscriptum. Redditum, & Dianæ simulacrum Segestanis ex ære, singulari opera, artificioque factum, amplum, excelsum cum stola: Verumtamen inerat in illa magnitudine ætas, atque habitus virginalis: sagittæ pendebant ex humero: sinistra manu retinebat arcum: dextra ardentem facem præferebat. Hoc Segestæ sanè excelsa in basi positum, & in ea grandibus literis Scipionis nomen incisum, idque Carthagine capta restituisse, perscriptum fuit. Tindaritanis autem signum Mercuri restitutum pulcherrimè factum. Enguinis Loricas, Galeasq; æneas cœlatas opere Corinthio: & Hydrias grandes simili ingenere, atque eadem arte perfectas: in quibus suum nomen inscribendum curavit. Hæc & alia multa siculis reddita plurimum ei benevolentiae conciliauerunt: cum cernerent imperatorie maiestati singularem adiunctâ esse

humanitatem. His peractis, dum Romæ ad nuntium tantæ victoriæ omnibus spectaculorum generibus, sacrificijs, & deorum, immortalium supplicationibus opera datur & rebus Lybiæ cum illis decem legatis, qui ad id à Senatu in Africam missi fuerant, compositis, ac plurimis sacrificijs factis, exemplo L. Aemilij Pauli Patris ludos fecit: exterarum gentium transfugas, atque fugitivos feris bestiis obiecit: omnis deinde generis arma cum Navibus inutilibus cumulata in ingentē acervum precatus Martem, Minervā, Lunāq; Matrem, & cæteros Deos, quibus spolia hostium dicare ius, fasque est: ipse face subdita succendit. Deinde circumstantes Tribuni militum idem fecerunt. Editis ludis navim conscendit, Romanamque est decessus. Vbi splendidissimum omnium, et plurimo insignem auro de Carthagine, & Asdrubale (ante enim currum ductus est) triumphum duxit: Statujs, monumentisq; plurimis refertum quæ ex omni ferè terrarum orbe Carthaginenses tot continuis victorijs Libyæ intulerant.

AFRICANI MINORIS VITA

In Capitolium cineres Carthaginis intulit, in ærarium autem quater millies L. XX. M. Pondo inuexit: hoc argenti tota Carthago habuit. in quo tractando adeo abstinentem se præbuit: ut ea euersa non solū ipse nihilo locupletior sit factus: sed ex præda etiam neq; seruum, neque libertum sumere quicquam permiserit, ac ne emere quidem: cum omnia diriperentur, ac multa uenalia circumferentur. præclare enim secum acutum existimabat, si ex tanta uictoria alij diuitijs, ipse uero gloria augetetur. Ex eo autem tempore ab Africa oppressa, & Carthagine euersa Africanus est uocitatus: quod cognomen ab auo quasi hereditarium habebat. Cum Senatus exercitum consulare in Hispaniam aduersus Viriatum mittere decreuisset, qui ex pastore uenator ex uenatore Latro, mox iusti quoq; exercitus dux factus uniuersam occupauerat Lusitaniā: S. Sulpitius Galba, et L. Aurelius Cotta Coss. acriter in Senatu contēdere cœperunt: uter eorum in Hispaniam contra Viriatum esset mittendus: ex quo magna inter patres est orta dissensio. Quare omnibus, quæ esset

Africani sententia cupidè expectantibus, neutrum, inquit, sibi mitti placere: quod alter nihil haberet, alteri esset nihil satis. quæ quidem sententia, ut neuter ad id bellum mitteretur, obtinuit. Quadriennio post Senatus Numantini secundi fœderis authores dedere Numantinis decreuerat. quo quidem tempore Africanus, quoniam in Reip. plurimum poterat: Tib. Graccho, qui eius fœderis in primis author fuerat, in salute plurimum profuisse legitur. Sed nihilominus aduersus Africanum quærelæ iactabantur, quod & C. Mancinū Consulē non seruasset. quod illud fœdus per hominem sibi & affinitate, & familiaritate coniunctum improbari passus esset. Huiusmodi autem quærelæ, quoniam ab amicis: & studiosis Tib. proficiscebantur, offensam quandam, & similitudinē inter Tib. & Africanum contraxerant. nihil tamen maioris momenti ea res habuit. Cum uero C. Lælio consulatum petenti Africanus suffrageretur, quæsiuit à Q. Pompeio Nepote an & ipse consulatum peteret. is cum id se facturū negasset, ac pollicitus esset Læliū

istū

AFRICANI MINORIS VITA

deducturum, & pro illo ambiturum. credidit, ille quidem: sed dum illum expectant, nuntiatur Pompeius in foro ambire, ac ciues prehensare. quã quidem rem alijs egrè ferentibus, Africanus ridens, inquit, stulti profectò sumus, qui tanquam non homines, sed deos simus precaturi, iamdiu tempus terimus Tibicinem expectantes. erat Pompeius homo nouus, & Tibicinis filius putabatur. Huic Africanus amico antea tantum tribuit: ut cum consulatum petere in animo haberet, & audisset Pompeium alijs candidatis fauere: ipse à petitione destitit dicens, eum sibi consulatum non tam gloriæ fuisse futurum, quam molestiæ, ac uelut sine auspicio, si refragante Pompeio consequeretur: consulatum cedere maluit, quàm amicum à se alienare. ob eam tamè causam Lælius ab amicitia Pompei discessit. idem & Africanus fecit Lælij nomine. à Q. etiam Cæcilio Metello est alienatus propter diffensionem, quæ erat in Repub. utrunque tamen egit grauiter, autoritate, & offensione animi non acerba: ut extincta potius, quàm oppressa amicitia uideretur.

tur. quod faciendum sæpè dicere solebat, cum aut morum aut studiorum aliqua inter amicos cōmutatio facta esset. iam dies comitiorū instabat, cum censurā petijt. in qua petitione cōpetitores habuit Ap. Claudiū, & L. Mūmīum. quorū Ap. optimi cuiusq; fauore, Africanus uerò studio Plebis plurimū utebatur. Cum igitur Africanū in forū descendente hominibus minimè generosis, ac seruilibus stipatū, et maximè turbulentis. qui ambitu, et uociferationibus omnia uiolenter exequabantur, ut Pompeius cōspexit: magna uoce ò Aemili, inquit, non ne etiam apud inferos, si quis illhic nostrarum rerum sensus est, indignaris: quòd filium tuum Manlius Tonsor, & Licinius declamator, & Philonicus ad censuram perducunt? Idem cum se iactaret, quòd sine nomenclatore ciues omnes nominatim salutasset, Africanum uerò neminem ferè nosse diceret. eum uera narrare respondit Africanus, proptercà quòd ipse semper operam dedisset, non ut multos nosceret, sed ut necui esset ignotus. Laudari nomenclatorē ex eo, quòd quāplurimos

AFRICANI MINORIS VITA

notos habeat, eosq; nominatim appellet: at egregium ducem ex eo maximè, quod ob sua in Rempu. merita nulli suorum civium sit ignotus. Iubebat præterea ciues, à quibus ad exercitum missi fuerant, uel legatos, uel Tribunos militum utriusq; virtutis testes, ac indices eos sumere, qui bello illi interfuissent, quod cum Celtiberis gestum erat. Censor cum L. Mummio est factus: cuius ignauiam, & animi mollietatem notauit, semel in censura cum pro rostris, inquit, se omnia ex maiestate Reip. gesturum etiam si ciues dedissent sibi uel non dedissent collegam. Iterum post censuram cum Claudio Asello Tribuno Plebis, à quo ei dies apud populum dicta fuerat, quod in censura Africanus ei equum ademerat: lustrum illud infelix (gravis enim pestilentia consecuta est) in ea oratione, quam pro se ad Populum de multa habuit, obijciens, noli, inquit, mirari: is enim, qui te ex aerarijs exemit (ea enim Asellus à Mummio ignominia leuatus fuerat) lustrum condidit: & taurum immolauit, illa etiam in eadem oratione in Asellum ab eo dicta

eo dicta leguntur. Omnia mala, probra, flagitia, quæ homines faciunt, in duabus rebus sunt, malitia, atq; nequitia: utrum defendis malitiam, an nequitiam? an utrumque simul? si nequitiam defendere vis, licet. Sed tu in uno scorto maiorem pecuniam absumpsisti, quàm quanti omne instrumentum fundi Sabini incensum dedicavisti. Si hoc ita est, qui spondet mille nummum? sed tu plus tertia parte pecuniæ paternæ perdidisti, atque absumpsisti in flagitijs. Si hoc ita est, qui spondet mille nummum? Hoc tēpore quamvis Africanus esset reus, tamen neque barbam radi desuisse (ipse enim primus omnium radi quotidie instituit) neque non candida uti ueste, neque fuisse solito reorum cultu memoriæ proditum est. Huius Aselli sermonis uanitatem satis falsè notauit aliquando. cum enim Asellus, ut bonus haberetur miles, omnes prouincias Po. Ro. stipendia merentem se peragrassè gloriaretur: Africanus ad eius nomen alludens, Agas, inquit, Asellum, cursum non docebitur. uel ut alijs placet, Agaso Asellum.

E

AFRICANIMINORIS VITA

Eundem etiam collegam Mummiū, cum in dedicatione ædis Herculis epulum splendide, & opiparè apparasset, omnesque invitasset, præterijt. quæ ex re postea Africanus malè audisse legitur. Credebatur enim id eum propter fastum, ac superbiam fecisse. Inita Censura habuit ad populum orationem de moribus: in qua illud præter cætera contrà maiorum instituta fieri ostendit, & maximè reprehendit. ut is qui esset adoptatus, ei, à quo adoptatus fuisset, inter præmia patrum prodesset. Cū diceret in alia tribu patrem, in alia filiū suffragium ferre: eum, qui adoptatus esset, tam procedere, quàm si Senatū habeat: Absentis cenferi iubere, ut ad ~~eum~~ censum nemini necesse sit uenire. Cum lustrum conderet, inque solito sacrificio Scriba ex publicis tabulis solenni eius precationis carmine præiret: quo dii immortales, ut Po. Ro. res meliores, amplioresque facerent, rogabantur: satis bonas, inquit, & amplas esse. Itaque se precari, ut eas perpetuò incolumes serua-
rent. Intelligebat enim uir prudens propa-

gationem Romani imperij finium tum fuisse expetendam, cum de ijs, qui intra decimum lapidem erant, populis agebantur triumphum. Subiecta uero maiore sibi totius orbis parte, ut nimis auidi esse existimabat latius eos propagatos uelle, sic non mediocri felicitatis, si conseruarentur; à qua uictorum uerecundia ceteri deinceps Censores, in condendis lustris non discesserunt. Cum ab adolescentulo quodam, cui equum ademerat, quod in Carthaginis obsidione splendide cænatus Libum in urbis similitudinem factum, cui Carthagini nomen indiderat, conuiuiis diripiendum proposuerat, cuius nam rei causa id faceret, interrogaretur: respondit, quoniam se prior Carthaginem diripuisset. Preterea in censu equitum cum C. Licinius Sacerdos prodixisset: clara uoce, ut omnis concio audire posset, dixit, se scire illum conceptis uerbis peierasse: si quis contra dicere uellet, usurum esse eum testimonio suo. Deinde, cum contra nemo diceret: iussit equum traducere, ac in lucro apponere censoriam notam: ne in illius

AFRICANI MINORIS VITA

persona, & accusatoris, & testis, Censoris, & iudicis partes egisse uideretur. Post censuram præclare gestam Senatus in Aegyptum, Syriam, Asiam legatos de more mittere decreuit: qui sociorum res inspicere: Populorum, ac Regum ipsorum mores obseruarent. deliguntur ad id Sp. Mummius, L. Metellus, & P. Africanus: qui eius peregrinationis unum omnino comitem Panætium sibi asciiuit, & seruos quinque. Dum igitur legati per socios & exterarum gentes iter faciebant: non mancipia Africani numerabantur, sed præclara, quæ in bello ediderat facinora: nec quantum auri secum, & argenti, sed quantum amplitudinis pondus ferret, æstimabatur. postea uero quam Alexandriam peruenere, naviq; egressi sunt: Africanum capite penula tecto procedentem Alexandrini undique concurrentes rogabant: ut & caput detegeret, & sibi exoptantibus faciem exhiberet. quod quidem cum facile impetrassent: illum clamore, ac plausu prosecuti sunt. Sectabatur interim Legatos omnia uisentes Ptolomæus Alexandriæ Rex.

qui cum propter nimiam corporis obesitatem Romanos incedentes equare non posset: Africanus uoce summissa Panætio in aurem dixit: iam Alexandrini ex nostra peregrinatione uoluptatis aliquid, fructusque perceperunt. nostra enim causa factum est, ut Regem suum ambulantes uiderint. Unus in ea peregrinatione ex suis seruis excessit è uita. ipse, quoniam alterum emere nolebat, Roma sibi mittendum per literas curauit, qui in mortui locum succederet. Hac obita legatione nobili Romam rediit. quo quidem tempore, cum Senatus, Populusque Romanus publica exerceret iudicia, cumque maior populi pars id esset decem, & octo tribus (erant enim quinque, & triginta) Reum uel damnarent, uel absoluerent, id quod uoce tantum fieri consueuisse legitur: multi in plurimorum odium, & offensionem incurebant, quorum uel propinqui uel amici damnarentur: uel absoluerentur inimici. L. Cassius Longinus Tribunus Plebis homo non liberalitate, sed ipsa tristitia

AFRICANI MINORIS VITA

tia, & feneritate Popularis M. Aemilio Lepido, & C. Hostilio Mancino Coss. legem tabellariam tulit: ut omnia publica iudicia, excepto crimine perduellionis, & imminutæ maiestatis, per tabellam ferrentur, cui quidem legi M. Antius Briso Tribunus Plebis diu restitit, M. Lepido Cos. adiuvante. Eaque res Africano vituperationi fuit. quod eius auctoritate de sententia deductus Briso putabatur. Iam decem & quatuor erant anni, cum Numantini (est Numantia Hispaniæ civitas in Vracis hodie Soria dicitur) quod socios, & consanguineos suos Sedigenses illos Po. Ro. hostes in Urbem, tectaque sua recepissent: quod illos quantum potuerint, rebus omnibus iuvissent: armis denique Magara fortissimo duce amisso, tutati fuissent: bellum à Po. Ro. indictum fuerat. Quod quidem bellum, cum haberent Urbem acclivi sitam tumulo non muris, non turribus munitam: tanta tamen per tot annos animi præsentia, & virtute sustinere: ut usque ad eum diem

illud confici non potuisset summa cum Po.
Ro. ignominia, ac dedecore. Nam præter
cæteros Romanos duces ab illis paruis admo-
dum copijs fusos, fugatosq; primum Q.
Pompeium, Post eum C. Mancinum eo de-
ductos, ut facile deleri potuissent: ad fœ-
dus secum, quibus uoluerunt, conditio-
nibus faciendum compellere maluerunt.

Quæ duo turpia fœdera cum Senatus Po-
pulusq; Romanus comprobare, ac rata es-
se noluisse, ut quæ non ex authoritate, &
iussu suo icta essent: Mancinum sibi ob eam
rem deditum accipere noluerunt. Quare
consentibus cunctis, tam turpem eo bello du-
cum uitio, & militum corruptorum suscep-
tam maculam esse delendam: Africano, qui
in Quæstorijs comitijs suffragator Q. Fabij
Maximi fratris filij in cāpum descenderat, ul-
trò à Senatu Populoq; Romano cōsulatus de-
latus est, provinciaq; extra sortē data anno
ætatis eius quinquagesimo primo, tertio autē
decimo à priore consulatu. Quo quidē tēpore
cū multi maximè desiderarēt, cū eo ad id bel-
lū pficisci, ac certatim nomina darēt: id tan-
tum abest, ut senatus fieri passus sit: ut pro-

AFRICANI MINORIS VITA

hibuerit etiam ex ærario summi pecuniam ad
 bellum necessariam: & uectigales prouen-
 tus, quorum non dum tempus aderat, ei as-
 signari uoluerit. Ipse uero de pecunia nega-
 ta nullum uerbum fecit; quod suam, & ami-
 corum suorum satis futuram diceret. De mi-
 litibus autem impeditis nonnihil conquestus
 est: quod bellum esset difficillimū, quod ex eo
 colligi posse dicebat. quod & sibi pugnandū
 esset cū huiusmodi hostibus, qui solis quatuor
 millibus hominū ad quadraginta romanorū
 millia profligassent: et quod in eo bello cōtra
 huiusmodi hostes eorum militum opera es-
 set adhibenda, qui propter nimiam licenti-
 am, atq; luxuriam ignauissimi essent facti.
 tamen se nolle discedere ab eo, quod sena-
 tus censuisset, affirmavit. Vbi in castra ue-
 nit nihil sibi potius faciendum existimavit,
 quàm ut corruptos milites ad germanam mi-
 litie disciplinam reuocaret. Itaq; primum
 omnium omnibus deliciarum instrumentis
 amotis, duo scortorum millia, uates omnes,
 ariolos, lixas, Lenones è castris eiecit. De-
 inde uasa omnia præter ollam, & fictile po-
 culum efferri iussit, ex argenteis uero, pocu-

lo libris non maiore duobus uti uolentibus
permisit in balneis lauare prohibuit, atq;
unumquemque eorum, qui se ungerent, ip-
sum se fricare iussit. Nam iumenta manus
non habentia, à quo fricentur indigere dice-
bat. Tandem, ut stantes incoctum opsoni-
um pranderent edixit: discumbentes uero
panem, uel pulsem, & carnem tostam, aut
elixam cœnarent. Ad hæc triginta dierum
frumentum ad septenos uallos ferre coge-
bat ægrè propter onus incedenti dicebat:
cum gladio rectè uallare scies, uallum ferre
definito. Sublato autem uallo cum quidam
se premi diceret: meritò, inquit, huic enim
ligno magis, quam gladio fidis. ipse autem
nigro circumdatus sago circumibat, lugere se
turpitudinem exercitus, dictitans. Cum Me-
mij cuiusdam Tribuni militum iumenta pel-
ues ad refrigerandum ex lapide factas, & pa-
tinas Thericlias portantia deprehendisset:
mibi quidem, inquit, & patriæ dies trigin-
ta, tibi uero per totam uitam, cum talis sis,
te ipsum inutilem reddidisti. Alius autem
cum scutum pulcherrimè ornatum ostenta-
ret, scutum quidem o adolescens, inquit,

AFRICANI MINORIS VITA

pulchrum : sed Romanum virum magis in dextra , quàm in sinistra decet spem habere. Cuidam nimirum parum aptè scutum geſtanti , eum scutum amplius iuſto ferre iuſſit : neque id ſe reprehendere dixit , quoniam melius ſcutò , quàm gladio uteretur . Siquem militem extra ordinem deprehendiſſet , ſi Romanus eſſet , uirgibus ; ſi externus , uirgis cæcidit. Iumenta quidem omnia , ne exonerarent militem , uendenda curauit . Reuocatis tandem ſine acerbitate , & exercitatione magis , quàm pœna militibus ad germanam militiæ diſciplinā , acie conſligere cum hoſtibus ſtatuit. Itaq; ſuos in aciem eduxit . Neque Numantini detrectauerunt pugnam ; qua commiſſa Romani hoſtium ui , atq; impetu oppreſſi , terga uertere cœperunt . Id Africanus cum animaduertiſſet , uociferare , quo fugerent ? quam ue in fuga ſpem haberent ? obſiſtere , cedentibus , ac reuocare penè fuſos , minisq; terrere . quibus permoti milites tanta uirtute in hoſtes rediere , ut quos antea fugiebant , Paulo poſt fuga in urbem ſe recipere , coegerint . Qua uictor

ria etsi Africanus letatus est, tamen non
 esse amplius cum ijs praelio decertandum con-
 firmavit. Quare urbe operibus, munitioni-
 busque septa, eos obsidione premere cepit sæ-
 pe dicens securitatem se (nam hostium de-
 sperationem cernebat) tempore emere uelle
 bonum enim Imperatorem, ut medicum ul-
 tima uti per ferrum curatione. Atque addebat,
 se ex patre suo L. Aemilio Paulo sapè au-
 disse, optimo imperatori non esse signis colla-
 tis decertandum, nisi summa necessitudo, aut
 summa occasio data esset. Numantinos ta-
 men per occasionem inuadens sapè in fu-
 gam uertit. Hoc tempore magnificentissi-
 ma munera ei ab Antiocho Syriæ Rege sunt
 missa. quæ, cum celare Regum munera
 alij Imperatores consueuissent, ipse pro tri-
 bunali accepit: et ea Quæstorem in pu-
 blicas tabulas referre iussit: atque uiris for-
 tibus ex ijs munera se daturum pollici-
 tus est. Cum Stomacharetur cum C.
 Cæcilio Metello Caprario, dixisse fertur,
 si quintum pareret mater eius, Asinum
 fuisse parituram. Erat enim ex quatuor
 Q. Metelli Macedonici filijs natus minimus,

AFRICANI MINORIS VITA

Et à moribus Caprarius dictus. Cum post
 cœnam de Imperatoribus sermo haberetur,
 Et quidam ex insignioribus, qui aderant, si-
 ne ioco, sine serio Africanum interrogaret:
 quem post se ducem Po. Ro. habiturum ar-
 bitraretur? Africanus leuiter percusso. C.
 Marij humero, hūc inquit, fortasse habebit.
 tam facile ille ex indole, aut aliquo specimi-
 ne uirtutis futura præuidere poterat. Ea quo-
 que tempestate Ti. Gracchus Africani pro-
 pinquus propter turbulentissimum tribuna-
 tum (agrarias enim leges ferebat) ad quem
 ex inuidia fœderis Numantini bonis iratus
 accesserat, ab ipsa Rep. duce P. Cornelio Sci-
 pione Nasica cognomento Serapione eius
 consobrino Romæ interfectus est cuius au-
 dita cæde, illud Homericarum palàm Afi-
 canus pronuntiavit.

ὅς ἀπόλοιτο καὶ αὐλὸς, ὅς τις τοιαῦτά γε ρέξῃ

At simili intereant, audent qui talia, fato.

Quia quidem re parum absuit, quin beneuo-
 lentia omni, Et gratia Po. Ro. spoliaretur,
 quia usq; ad eum diem plurimum apud il-

lum ualuerat. Quosdam è Numantinis, qui aliquando pabulatum exierant: à suis interfici uetuit: quòd citius eos frumentum, quod haberent absumpturos, diceret, si plures essent. Et iam ad extremam omnium rerum inopiam deuenerant, & multi fame conficiebantur: cum, nulla neque dedendi se, neque pugnandi facultate data patentibus portis tanto cum tumultu eruptionem in Romanos fecerunt: ut nulla satis statio opposita esset. quia nihil minus, quam ut mœnibus egredi auderent, fossa, lorica, & quatuor castris circumdati, timeri poterat: & cæci furore in uulnera uicordi audacia ruebant. Acriter diuq; utrinque certatum est, ac parū absuit, quin iterum Romani terga uerterent: quod profectò factum esset, nisi Africanum Imperatorem habuissent. Numantini autem cum ex suis fortissimus quisque in ea pugna cecidisset: in Urbem, nihil propter pauorem, se stinationem ue confusis ordinibus sese recepere. quos cum seniores uituperarent, quòd quos toties fugassent, et tunc fugissent: quendam ex iunioribus dixisse ferunt. Pecora quidem etiam nunc eadem

AFRICANI MINORIS VITA

sunt, sed alius pastor. Numantini suorum corpora ad sepulturam oblata accipere noluerunt, sed clausis portis, locum in forum destinauerunt, quo res omnes suas congesserunt. quibus succensis, nequid relinqueretur in quod seuire iratus hostis posset, facinus in se fœdum, ac ferum cōsciuerunt. plurimi enim se se per uices interfecerunt, alij ueneno, quidam igne absumpti sunt. Romani Vrbe potiti, ac ne uno quidem capto, securitatem sibi tantummodo præstiterunt: atque etiā se magis à Numātinis euasisse, quā eos superasse, sæpè dixerunt. Tunc Africanus Tyresium quendam Celticum Principem consuluit, qua de causa Numantia aut prius inuicta, aut post capta fuit. Respondisse fertur. Cōcordia uictoriam, discordia exitiū præbuit. Deleta igitur Numantia intra annum, & tres menses, quā eò uenerat, multisque Hispaniæ ciuitatibus partim uicaptis, partim in deditionem acceptis, auxilia, quibus in eo bello usus fuerat, dimittere decreuit. In quibus quidē auxilijs præter cæteros uiros fortes, erat Iugurta Manastabalis filius ex cōcubina; qui Numidarum præfectus missus fuerat ad

Numantiam à Micypsa Massinissæ filio, qui tunc Manastabale, & Gulussa fratris morbo absumptis, regnum Numidiæ obtinebat. Per hunc Africanus, quoniam impigro atq; acri ingenio erat, ac sanè quod difficillimum in primis, est bello strenuus, ac bonus consilio; omnia ferè in eo bello asperiora egit. iccirco enim in amicis habebat.

Quare donatum, atq; laudatum magnificè pro concione in prætorium adduxit. ibi eñ secreto monuit: ut potius publicè, quàm privatim amicitia populi Romani coleret: ac largitionibus parcere insuesceret. quòd non satistutò à paucis emeretur, quod multorū esset. Si à suis artibus non discederet, paruo labore, ac brevi sibi gloriam, & regnum comparaturum. Sin properare uellet, & pecuniam, & ipsum præcipitem casurum. Hæc locutus cum literis eum, quas Micipsæ redderet, dimisit. Quarum literarum sententia hæc erat. Ingurte tui bello Numantino longè maxima uirtus fuit. quam rem, certò scio tibi gaudio esse. Nobis ob merita tua carus est: ut idem Senatui populoq; Romano sit,

AFRICANI MINORIS VITA

summa ope nitentur. tibi quidem pro nostra amicitia gratulor. en habes virum te dignum, atq; avo suo Masinissa. Cæteris quoq; laudatis, & donatis pro cuiusq; merito, ac dimissis Romã cum suis copijs redijt: & de Numantinis triumphavit anno quarto decimo post Africanum triumphum; quo exercitus laureati, more triumphantium, clamore, & lætitia, populiq; plausu exceptus per urbem in Capitolium inuectus est, ut de more Iovii, Optimo, maximo gratiæ agerentur. Et quemadmodum ab Africa devicta Africanus, sic à Numantia eversa Numantinus est dictus. in eo etiã triumpho dedit suis militibus. XVII. pondo ex ijs muneribus, quæ ab Antiocho missa ad Numantiã acceperat. Dũ Urbium duarum Imperij Romani terrorum excidio insignis Romæ commorabatur, accusavit. L. Cottam apud Populum. Sed accusatoris eximia dignitas plurimum in ea causa reo profuit. Nam & si gravissimis criminibus penè convictus fuerat, & septies ampliatus: octavo tamen iudicio absolutus est. Verebantur enim sapientissimi homines, qui tum rem illam iudicabant, ne si Cot

ta co

ta eo caderet in iudicio, nimis aduersarij uiribus abiectus esse uideretur. in quo summa erat eloquentia, summa fides, summa integritas authoritas tanta, quanta in ipso Imperio Populi Romani, quod illius opera tenebatur Ap. Claudio Lentulo, & M. Perpenna Nepote Coss. C. Papyrius Carbo Tribunus Plebis homo maximè seditiosus, & popularis legem tulit: ut Populus per tabellam leges iuberet, atque uetaret: & ut eundem Tribunum Plebis, quoties quidem uellet, creari liceret. Hanc legem Africanus tanta grauitate, tantaque orationis maiestate dissuasit, ut lex popularis suffragijs Populi repudiata esset. in qua etiam oratione, cum seditiosè interrogaretur à Carbone, quid de T. Gracchi morte, cuius sororè uxore duxerat, sentiret: Carbitratur enim Carbo eum propter affinitatē aliquid dicturū, quo interfecti misericordiam cōmoueret) respondit, illum, si occipandæ Reip. animum haberet, sibi iurè cæsum uideri. qua sententia cum concio tribunitio furore incensa, id quod nunquam antea fecerat, succlamasset: me castrorum, inquit, nociferatio nunquam per-

AFRICANIMINORIS VITA

turbavit, nedum hominum conflictatio: quibus non matrem Italiam scio esse, sed nouercam, quos etiam sub corona uendidi. Cum autem ij, qui circa Carbonem erant, ferocius clamarent, Tyrannum esse interficiendum: meritò Patriæ, inquit, oppugnatores me ante uolunt interficere. neque enim uiuo Africano Romam cadere posse putant: neque, si Roma ceciderit, uicturum Africanum. Anno insequenti C. Sempronio Tuditano, & M. Aquilio Coss. seditiones à Triumuiris Fulvio Flacco, C. Graccho, C. Carbone de agro diuidendo excitatæ fuerunt. Nam quadriennio antè à T. Graccho Lata fuit Lex, nequis ex Publico agro plus quàm decem iugera possideret. promulgauit & aliam Legem agrariam, qua siquis latius agrum patefaceret: ut idem Triumuiro indicarent, qua publicus ager, qua priuatus esset. deinde cum minus agri esset, quàm diuidi posset, sine offensa etiam Plebis legem se promulgaturum ostendit propter hanc causam: ut ij, qui sua lege agrum accipere deberent, pecunia, quæ Regis Attali fuisset, diuideretur. Heredem enim Attalus Rex Pergami Eunice

nis filius Populum Romanum reliquerat. Cum igitur Triumviri secundum Gracchi leges agros dividere conarentur: magnus ex tota Italia Romam cōcursus eorum, qui huiusmodi possiderent agros est factus. qui ad patrocinium Africani omnes confugere orantes, ut quorum opera forti, atq; utili in bello usus fuisset, eos tunc iniuria oppressos non desereret. Africanus uero, qui equitate, industria, temperantia defensione miserorum excellibat, eorum suscepta causa in Senatum se contulit. Vbi de Gracchi lege ita egit, ut illā quidem minimē repudiare uideretur, Sed eius difficultatem tantummodo ostendit. Atq; iustum sibi uideri dixit, non à diuisoribus ipsis causas, ut qui essent suspecti, sed ab alijs potius esse cognoscendas. conquestus etiam est de periculo, quod sibi pro patria laboranti ab ingratis ciuibz impendere, cognosceret. His dictis Fulvius Flaccus surrexit, & propter priuatas inimicitias uehementer in eum est inuectus. Hinc odij origo inter ipsum, & Plebeios emanasse creditur. Verum ij, qui Africano aduersabantur nacti

AFRICANI MINORIS VITA

materiam eum criminabantur : quòd Gracchi leges dissoluere, & totam ciuitatem ad arma, & cædes concitare conaretur. Dimisso tandem Senatu, domum ad uesperam reductus est à Patribus conscriptis à Po. Ro. socijs, & Latinis, & apud se tabellam deposuit, in qua ea nocte, quæ Populo sequenti die essent referenda, scribere pollicitus fuerat. Sed mane in cubiculo sine uulnere mortuus est inuentus, ita tamen, ut quædam elisarum faucium in cervice reperirentur notæ, atq; nonnulla uis illatæ signa. Quo de genere mortis tanti uiri alij alia memorie prodidere. Cicero duobus in locis Carbonem eius conscium fuisse scriptum reliquit, in Somnio in Propinquos Africani eam confert. Velleius Paterculus scribit plures fatalem eam, nonnullos insidijs conflam literis mandauisse. Florus, is, qui Livianas Epitomas confecit : suspectam fuisse Semproniam eius Vxorem, ex eo maxime, quòd Gracchorum esset soror : quibuscum simultas Africano fuerat. Appianus autem primum Cornelie Gracchorum matris insidijs oppressum dicit, nò sine consensu Sem-

proniæ filiæ, quæ ob deformitatem, & stul-
 titiam neque illum diligebat, neq; ab illo di-
 ligebatur. Deinde addit, nonnullis visum,
 sponte sibi mortem conscivisse: quod ea quæ
 pollicitus fuerat, præstare non posse diffide-
 ret. tum fuisse qui dicerent, servos eius in
 questionem vocatos dixisse ab exteris quibus-
 dam noctu post ædes latitantibus necatum.
 Plutarchus in Romuli vita nullum certum,
 ac satis probabile indicium allatum fuisse,
 affirmat, in vita verò Gracchorum C. Grac-
 chum, & Fulvium Flaccum Africani (ut di-
 ximus inimicum, & eo ipso nimirum die
 in illum in Senatu acerbè, & contumeliosè
 inuectum, huiusmodi sese obstrinxisse sce-
 le- re. Sed utcunque res fuit, & si nullus tum
 in ea urbe fuit, qui ob tam crudele facinus
 non gemuerit, non arserit dolore: tamen
 de tanti viri morte nulla questio lata est.
 Nam Plebs, quæ maximè sollicita erat de
 salute C. Gracchi verita, ne C. Grac-
 chus tanti sceleris Princeps inueniretur iu-
 dicium dissolvit. Hoc cū audisset Q. Cæ-
 cilius Metellus Macedonicus, qui gravissi-
 mè ab Africano (ut supra diximus) dis-

AFRICANI MINORIS VITA

senferat, & cum eo inimicitias ab emula-
tione uirtutis ortas gerebat in publicum se
contulit. ibi mœsto uultu, ac uoce confusa
concurrere, inquit, concurrere ciues: mœ-
nia nostræ urbis sunt euersa. Scipioni
enim Africano domi suæ quiescenti noci-
turna uis est illata. Deinde conuersus
ad filios Q. L. M. & C. Cecilios Me-
tellos omnes consulares ite filij, inquit, cele-
brate exequias, nunquam ciuis maioris
funus uidebitis. & simul dijs pro salute ur-
bis Romæ gratiam se habere dixit, quoni-
am Africanus apud alios non erat natus.
Corpus autem eius uelato capite elatum
est, & publica sepultura indignum iudicatum.
Quem cū in funere de more (propinqui enim
suos, qui extremum uitæ diem morte con-
fecissent, publicè laudare consueuerant)
Q. Maximus laudaret, gratias & ipse
egit dijs immortalibus: quod ille uir in ea
Rep. potissimum esset natus. necesse enim
fuisse ibi esse terrarum imperium, ubi ille es-
set. idem cum Africani nomine epulum Po-
pulo Romano daret, rogauit Q. Tubero-
nem Africani sororis filiū, ut & ipse triclini-

nium sterneret. Atque ille homo eruditissimus, ac stoicus stravit pelliculis hædinis lectulos punicanos, & exposuit uasa Samia: quasi uerò esset Diogenes Gymnicus mortuus, & non diuini hominis Africani mors esset honestanda. grauitè tulit Populus Romanus hanc peruersam sapientiam Tuberonis. Quare homo integerrimus, ciuis optimus, cum esset L. Pauli Nepos, P. Africani (ut dixi) sororis filius, his hædinis pelliculis prætura deiectus est. Hic est ille Tubero, qui, cum disceptaretur de augurum uacatione à iudicijs, in Triumuiratu indicauit contra Africani testimonium: uacationem Augures, quominus iudicijs operam darent, non habere. Idem cum infantissimus esset, à C. Lælio uiro eloquentissimo scriptam orationem funebrem accepit, qua in concione Africanum laudauit. Hoc igitur modo C. Sempronio Tuditano, & M. Aquilio Consulibus, quo anno sol geminus apparuit, P. Cornelius Scipio Aemilianus Africanus Minor sol alter, extinctus est, cum ageret sextum, & quinquagesimū annum. Qui nihil in uita, nisi summa laude dis-

AFRICANI MINORIS VITA

gnum fecit, aut dixit. quamquam Po. Ro. cum nihil aliud haberet, quod reprehendere posset, ei obijcere consuevit, quod languori, atque sopori deditus esset. Verum enimvero cum patrē Paulum, auumq; Africanum, sibi imitandos proposuisset, paternos superauit honores, auitos æquauit, utrique uerò abstinentia, continentia, cæterisq; animi ornamentis par. Quo nullum ea ciuitas gloria clariorem, nullum authoritate grauiorē, nullum humanitate politiorē unquam tulit: neque, qui eam ampliorem, illustriorem, clarioremq; reddidisset. Qui heredi tanquam magnas opes, tres, & triginta argenti libras, & auri duas reliquit. Cuius morum facilitas, & non uitæ solum, atq; naturæ, sed orationis etiā comitas tāta fuit: ut beati uiderentur ij, qui illius consuetudine frui possent. Qui sūma est usus in matrē Papyriā, & maximè post patris diuortiū pietate: sūma in sorores liberalitate, quas cū uiris tenui admodū patrimonio nuptas uideret suis, ipse quantum potuit, opibus semper inuit. nec minorē Q. Maximo fratri ostendit. Nam cum Aemilius Pater ambos hæredes instituisset, ipse integram hæreditatem

fratri reliquit. In suos autē tum propinquos, tum amicos summa fuit bonitate. nam & Q. Fabij (ut dixi) fratris filij in Quæstorij comitijs suffragator in campum descendit: P. autem Rutilium consulem effecit: C. Lælio in consularis petitione nulla re defuit. Quo cum etiam omiſſis paulisper studijs cognoscendi semper aliquid, & discendi, in quibus remoti ab oculis Populi omne ocium, tempusq; conterebant: rus ex urbe tanquam ex uinculis euolabant, adeo incredibiliter repuerascere solebant: ut conchas, & umbilicos ad Caietam, & Lucrinum legere, & ad omnem animi remissionem, ludumq; descendere consueuerint. quod quidem facititare consueuisse Africanus fertur: ut & inuidie, quæ illustres uiros sequitur, aliquid detraberetur: & respirandi ijs locus daretur, qui splendore uirtutis eius, & gloria rerum gestarum opprimi uidebantur. Atque cum nonnulli, qui Africanus gloriæ inuidebant, eiusque obtrecebant laudibus: actorem illum quidem esse iactarent, poetam uero Lælium esse dicerent: Lælius ex huiusmodi uocibus nihil sublatus nunquam uirtutibus, atque glo-

AFRICANI MINORIS VITA
riæ Africani non studuit. Idem ferè in
dicendi facultate eueniebat. Nam et
ingenij, literarum, eloquentiæ, sapientiæ de
nique utrique primas, priores tamen libenter
homines, quorum mos est, ut nolint eundem
pluribus rebus excellere, deferrebant Lælio.
Nec id solùm cæterorùm indicio uidebatur, sed
ipsorum etiã inter ipsos concessu tributum fuisse.
Nunquam alter alterum uel minima re
offendit: nunquã quicquam alter ex altero
audiuit, quod nollet. Amicitiaꝝ uerò colen
darum adeo studiosus fuit: ut non solùm è for
ro domum ante se conferre non consueuerit,
quàm aliquem ex ijs qui quoquomodo occur
rissent: sibi, ut Polybius pæceperat, familiarẽ
amicumq; faceret: sed omnis etiam eius ser
mo erat de amicitia. Nã præter cætera, ne
gabat ullam uocem inimiciorem amicitiaẽ
potuisse reperiri, quàm Biantis aut Chilonis
(Gellius enim Chiloni adscribit) qui dixis
set, ita amare oportere, ut aliquando sis osu
rus. Quinetiam querebatur, quod in omni
bus rebus homines diligentiores essent: ut ca
pras, ut oues quot quisq; haberet, dicere pos
set: amicos autem, quot haberet non posset:
& in illis quidem parandis curam adhi

bere, in amicis diligendis negligentes esse: nec habere signa quædam, et notas, quibus eos, qui ad amicitiam essent idonei iudicarent. cum amicis ita humanè se gerebat, ita se submittebat (Sciebat enim maximum in amicitia superiorem parem esse, inferiori) ut quamvis eos præstantia virtutis, ingenij, fortunæ superaret: tamen nunquam se Phælo, nunquam Rutilio, nunquam (ut supra diximus) Lælio, nunquam inferioris ordinis amicis anteposuit. Q. uero Maximum fratrem egregium virum omnino sibi nequaquàm parem, quod is anteibat ætate: tanquàm superiorem colebat. De animorum immortalitate optimè sentiebat. dicebat enim animos hominum esse divinos, ijsque, cùm è corpore excessissent: reditum ad cælum patere optimoque, et iustissimo cuique expeditissimum. Atque cum optimè sciret in rebus prosperis, et ad voluntatem nostram fluentibus superbiam, fastidium, arrogantiamque maximè fugiendam: dicere solebat, ut equos propter crebras cōtentiones præliorū ferocitate exultantes, et domitoribus tradere soleant, ut ijs facilio-

AFRICANI MINORIS VITA

ribus possent uti: sic homines secundis rebus
effrenatos, sibi que præsidentes tanquam in
gyrum rationis, & doctrinæ duci oportere:
ut prospicerent rerum humanarū imbecilli-
tatem, varietatemque fortunæ. Seuerè ali-
quando Næuium quendam immutatione
tantum literæ arguit, quid, inquit, hoc Næ-
uius ignauius? Satis etiam acutè, & salsè am-
biguo dicto usus est in Decium quendam,
qui uerbis multis, & acerbis cuidam illuse-
rat Nuculæ. Quid Decius Nuculam, an
confixum uis facere inquit? Inter pleraque
alia, quæ P. Sulpitio Gallo homini delicato
obiiciebat, id quoque probro dedit: quod tu-
nicis uteretur manus totas operientibus. dice-
bat enim, qui quotidie unguentatus aduer-
sum speculum ornaretur, cuius supercilia ra-
derentur: qui barba uulsa, feminibusq; sub-
uulsis ambularet: qui in conuiuijs adolescen-
tulus cum amatore cum Chiridota tunica
inferior accumberet: qui non modo uinosus,
sed uirosus quoque esset, is, dubium non esse,
quin idem faceret, quod Cinædi facere solent.
In ironia dissimulantiaque lepore, & hu-

manitate ita præstitit: ut Fannius in anna-
libus suis eū Græco uerbo *ἑρωνα* ap-
pellaret. Huius quidem Fannij Tribuna-
tus arbitrio, & authoritate Africani gestus
non obscurus fuit. Et ut aliquando uela con-
traham: fuit optimus Orator, Imperator op-
timus, optimus ciuis.

FINIS VITÆ SCIPIONIS.

LOCI CONTROVERSI.

HAbes Nicolae humanissime uitā A fri-
cani Minoris. Reliquum est, ut & ti-
bi cumulatè satisficiam, & meæ diligen-
tiæ consulam: ut nonnullos adscribam lo-
cos ab eo longè diuersos, quod in uita se-
cutus sum. Quorum quidem locorum par-
tim nobis omninò sunt refellendi, quòd ab
historiæ fide longè absint: partim corrigen-
di, ut qui Librariorum incuria, uel igno-
rantia corrupti sint: alij conciliandi.

Qua in re æquum te mihi præbeas uehe-
menter rogo: ut tibi nullo modo persuade-
as, me aut ostentandi ingenij causa, quod

LOCUS

quam tenuè sit intelligo: aut quod natura aliena carpere delecter, uelle nonnulla tum excellentissimorum ueterum, tum nostræ, & superioris ætatis Scriptorum errata detegere, sed ueritatis inquirendæ gratia. Ad quam exquirendam, & inuestigandam optimus quisque natura rapitur. Neque mirum debet uideri, bonos authores aliquando, præsertim in longo opere lapsos: cum Ciceroni ipsi quandoque uideatur ipse dormire Homerus, & Demosthenes. Neque enim semper boni scriptores animum habent intentum: sed labuntur aliquando: cedit oneri: indulgēt sæpè ingenio. Sed ad rē.

Locus Primus

Plutarchs in uita L. Aemilij Pauli, ubi de filijs eius loquitur sic scriptū reliquit.

Τὸν μὲν πρεσβύτερον, ἀπὸ μαξίμου φαβίου τῷ πεντάκισ ὑπατεύσαντος: τὸν δὲ νεώτερον Ἀφρινάου σκηπίωνος υἱὸς ἀνέψιον ὄντα, δέμενος σκηπίωνα προσηγόρευσεν.

id est. Maior quidem natus à Fabio Maximo
 quinquies Coss. minor autem à Scipionis
 Africani filio, cui sanguine coniunctus erat,
 adoptatus Scipio est appellatus. Hic nescio
 qua ratione fieri possit, ut maior Aemilij fili-
 us à Q. Fabio Maximo cunctatore potuer-
 rit adoptari. Nam Plutarchus ipse in Fabij
 uita scribit, Fabium è uita demigrasse ante,
 quam Africanus Maior in Africa cum An-
 nibale prælio decertauisset: quod fuit (ut Li-
 uio placet) anno Urbis conditæ. 552. uel
 (ut Plinio) 553. quo tempore uix fieri po-
 test, ut Aemilij filius natus esset. Nam si nu-
 meres ab 552. urbis anno usque ad 586.
 quo anno Aemilius iterum consul fuit, & fi-
 lius eius erat admodum adolescens, ut ait Li-
 uius lib. 45. & Plutarchus in uita Pauli re-
 peries 34. annos cum adolofcentia non pro-
 uebatur ultra trigesimum annum, authore
 Varone. ni magis placet sequi diuisionē æta-
 tis Seruij Tulli Regis: qua à decimo septimo
 aëno usq; ad quadragesimū sextū prouehi po-
 test. Quare dicendū est, à Q. Fabij cuncta-
 toris filio, illo, qui apud Liniū in patris Lo-
 cum inauguratus fuit: adoptatum fuisse.

L O C V S. I I.

Satis negligenter ne dicam impudenter
in eodem Plutarchi loco labitur Leonar/
dus Aretinus, qui eam uitam è Græco in La/
tinum conuertit. Vbi enim Plutarchus di/
cit, minorem Aemilij filium à Scipionis Afi/
cani Maioris filio adoptatum, ipse reddidit,
ab Africano Maiore. Eius uerba sunt hæc.
Quorum maior à Q. Fabio quinquies con/
sule, Minor à Scipiõe Africano Maiore adop/
tatus Scipio est appellatus. in eodem uer/
satur errore Cornelius Nepos, uel Plinius, uel
quicumque ille fuit, in Libello de Viris illu/
stribus in scripto. Sed sexcenta ego proba/
tissimorum scriptorum possem asserere exem/
pla. quibus comprobarem, non ab Africano
Maiore, sed ab eius filio uoletudinario adop/
tatum fuisse. Sed uerba Plutarchi satis sint.
qui à filio Africani adoptatum fuisse dicit.
Nō sine suspiciõe etiā ignoratiæ prætermi/
sit Leonardus Græcum uerbū *ἐξ υἱοῦ*
quod fortasse ignorabat Scipionem Africa/
num Maiorem uxorem duxisse sororem L.
Aemilij Pauli huius nostri Africani Minoris
Patris,

Patris. iccirco Plutarchus dixit $\alpha\gamma\epsilon\psi\iota\omicron\nu$
id est, consobrinum. nos uero sanguine con-
iunctum uertimus.

LOCVS. III

NEc ab eadem impudentia discessit Ale-
xander Bracius Florentinus, qui Appia-
num Alexandrinum è Latina in uernaculā
Linguam uertit. Nam in primo libro Bello-
rum ciuiliū, ubi agitur de morte Africani
Minoris, illa duo inseruit uerba (sua Sorel-
la) Latini codicis hæc sunt uerba. Sine Cor-
neliæ Gracchorum matris insidiis impetitus
sit, ne Ti. Gracchi lex dissolueretur, Ipse op-
timus uertendi magister sic inquit. Di que-
sta sua impronisa morte furon fatti molti cō-
menti, alcuni giudicarono morisse per insidie
di Cornelia sua sorella madre de due Grac-
chi. Cum Cornelia fuerit Africani Maioris
filia, soror uero eius, qui hunc Minorem ad-
optauit.

LOCVS. IIII.

Luius libro 45. de triumpho, et duobus
filijs L. Aemilij Pauli loquens hæc nar-

G

L O C I

rat. Nam duobus è filijs, quos, duobus dat
tis in adoptionem, solos nominis sacrorum,
familiæq; hæredes retinuerat domi, minor fer
mè duodecim annos natus quinque diebus
ante triumphum decessit. Diuersa non ni
hil ab his scibit Plutarchus in uita Aemilij,
alterum scilicet quinque diebus ante trium
phum annos quatuordecim natum, alterum
uero triduo post triumphum, cum esset an
norum duodecim, è uita decessisse. nos Li
uium secuti sumus. Plutarchus enim (ut ipse
in uita Demosthenis fatetur) serò literas la
tinas attigit: ut nil mirum sit aliquandò à
uero aberrare. Valerius Maximus libro
quinto Cap. X. ab utroque dissentit in nu
mero dierum. Quorum alter, inquit, trium
phum patris funere suo quartū ante diem
præcessit. Sebastianus Corradus Regiensis
suis demonstrationibus in Valerij Max. hunc
locū non illustrauit. indicat enim lib. Liuij
45. quasi uero Liuius idem narret. neq; est,
quod eo nomine possit excusari, quod p̄fitear
tur se tantūmodo Authores demonstrare. nā
ubi Authores à Valerio diffetire nouit, dicere
solet. aliter Liuius, paulò aliter Plutarchus

ut lib. 4. Cap. 3. de Cn. Martio. de Q. Fa-
bio Gurgite. & lib. 1. Cap. 2. de Q. Ful-
vio. & 5. de M. Bruto. et i alijs multis locis.
Sed hic quoq; interpretis Leonardi maior græ-
cæ literarū cognitio desiderari posset. id qđ
non animadvertit Xystus Betuleus Augusta-
nus, neq; Martialis Rogerius in suis cōmēta-
rijs i libꝝ de amicitia. nā ea Plutarchi uerba.

Ὡν ὁ μὲν ἡμερῶν πέντε προ-
τὸ θριαμβεῦεν τὸν Αἰμίλιον ἐ-
τελεύτησεν τεσσερεσκαίδεκτης

Sic cōuertit. Horum alter quinq; diebus ante
triumphū mortuus est, sexdecim annorum
etate. Cū ΤΕΣΣΕΡΕΣΚΑΙΔΕΚΕΤΗΣ
decimum quartum annum significet.

L O C U S V.

Valerius Maximus li. 2. Cap. 5. hæc de
Africano Minore. quæ nō animadvertit
Corradus, loquitur. Nec filij qđ tui (de Paulo
enim Aemilio antea locutus fuerat) Scipio-
nis Aemiliani in adoptionē dādo duarū fami-
liarū ornāmētū esse uoluisti, maiestati parū ho-
noris tributū est. cū enim adolescētē admodū

petendi auxilij gratia, &c. Non videtur
 satis rectè perpendisse Valerius quæ ætate
 erat tum Scipio, cum in Africam à Lucullo
 missus fuit. quatuor enim, et triginta habuif
 se annos ex Glareani Chronologia cōfirmari
 facile potest. L. enim Aemilius Paulus iter
 rum consul fuit (ut iam diximus) anno ur
 bis conditæ 586. Lucullus autem anno 603.
 Si igitur numeres à consulatu Aemilij ad
 consulatum Luculli, erunt anni decem &
 septem, adde alios decem, & septem, quos
 habebat tum Scipio, ut Livius ait libro 44.
 quando pater eius fuit iterum consul, & ef
 ficiet triginta quatuor annos. At probat
 tissimi scriptores dicere solent admodum ado
 lescentem de eo, qui, quamvis ex pueris ex
 cesserit: duobus tamen, & viginti annis mi
 nor sit. cuius quidem rei fidem facit Cicero
 in Bruto loquens de L. Crasso. Accusavit,
 inquit, C. Carbonem eloquentissimum ho
 minem admodum adolescens. idem in ter
 tio de Oratore Crassum de se ipsum loquen
 tem faciens, ostendit, quæ ætate tum esset.
 Quippe qui, inquit, omnium maturrimè ad
 publicas causas accesserim, annosq; natus

C O T T R O V E R S I 51

unum, & uiginti nobilissimum hominem,
& eloquentissimum in iudicium uocarim.
contra Cornelium Tacitum, qui in Dialogo
de Oratoribus Crassum nonodecimo ætatis
anno Carbonem accusasse, scribit. Natus
autem est (ut planiorem rem faciam) Cras-
sus, ut legitur in Bruto Ciceronis, C. Lælio,
& Q. Seruilio Cepione Coss. anno. V. C.
614. accusauit Carbonem anno. 635.

L O C V S. VI.

FLorus Epit 48. dicit Scipionem Tribu-
num militum Barbarum interfecisse in
Hispania ex prouocatione. legatum fortasse
melius. Nam in Africa postea, ut Appia-
nus in Libyco, & Cicero in somnio, & Plu-
tarchus in Politica, affirmant, Tribunus fuit.
quod etiam confirmat Cornelius Nepos.
Huc accedit, quod ex Hispania in Afri-
cam à Lucullo ad Masinissam missus fuit.
it. quod munus Legatorum est proprium.

L O C V S VII.

Non possum comprobare ea, quæ apud
Florum leguntur Epit. 50. Scipionem

128 L O C I T O
legibus solutum, & Consulem creatum, cū
per decem annos Consulem fieri minimè lice
ret. legendum puto per quinque annos. Ne
que Aulo Gellio assentior, qui in suarum noc
tium Atticarum libro. 3. cap. 4. scriptum
reliquit, Africanum post priorem Consula
tum, & gestam censuram fuisse minorem
annorum quadraginta. trigesimum enim &
octauum agebat annum Scipio, ut ex ijs,
quæ de eius ætate adhuc diximus colligere
potes. Et Paterculus uolumine priore men
do non uacat. dicit enim triginta sex annos
natum Consulem factum. legendum trigin
ta octo. Sed nil mirum, cum hi authores
sint corruptissimi præsertim in numeris.

L O C V S. VIII.

V Alerius Maximus libro 5. cap. 1. ea
Minori Africano adscribit, quæ & dic
ta, & facta à Maiore fuere. Huic facto par
eiusdem uiri humanitas à Quæstore suo
hastæ subiectos captiuos uendente, puer exi

miæ formæ & liberalis habitus missus est. de quo cum explorasset, Numidam esse, orbem relictum à Patre, eductum apud Auunculum Masinissam, eo ignorante immaturam aduersus Romanos ingressum militiam: & errori illius ueniam dandam, & amicitie Regis fidissimi Populi Romani debitam uenerationem tribuendam existimauit. Itaque puerum annulo, fibulæque aurea, & tunica laticlauia, Hispano sagulo, & ornato equo donatum, datis, qui eum prosequerentur, equitibus, ad Masinissam dimisit. Hæc de Africano Minore loquitur, ut ex ijs, quæ supra dicit, patet. Sed à Scipione Maiore facta, ac dicta facile cognoscet, qui librum 27. Liuij leget. ubi eadē ferē inueniet uerba. eadē & apud Plutarchū in uita Scipionis Minoris leguntur. Errat prætereā Valerius, ubi dicit: amicitie Regis fidissimi Populi Romani debitam uenerationem dandam. Si auxilio Carthaginensibus uenerat, quomodo amicus, & fidissimus Populi Romani erat? Imò hac Scipionis humanitate, ut Liuius libro 28. narrat permo-

LOCUS

tus ad Romanos transfuit. quibus ex eo tempore, adeo fidus amicus, & utilis fuit: ut huic victum Annibalem, huic captum Syphacem, huic Carthaginem deletam fuisse adscribi possit. Nec minus fallitur libro. VI. Cap. 2. ubi captum Syphacem, et ante currum in triumpho ductum ab hoc nostro Scipione dicere videtur. de Maiore eum loqui non arbitror. in his duobus Valerij locis non satis Sebastiani Corradi demonstrationes faciunt. sed excusandus est, quod palinodiam, ut ex quodam eius familiari audini, propediem canere parat: ut fecit eorum, quæ doctissime dixerat in interpretationibus in Ep. ad Att.

LOCVS IX.

NEc Iacobus Strabæus in suis Com-
mētarijs in tres libros Ciceronis de Ora-
tore adeo diligens fuit, quin in hoc ipso Sci-
pione laberetur ea et ipse Maiori attribuens,
quæ Minoris sunt. uerba Ciceronis hæc sunt.
Et certè non tulit ullos hæc ciuitas aut glo-
ria clariores, aut authoritate grauiore,

aut humanitate politiores P. Africano, C. Lælio, L. Furio. Hic Cicero de Africano Minore, & de C. Lælio amico eius loquitur: ut uel mediocriter in historia exercitato patere poterit. Hæc affert Strebæus. Africanus, & C. Lælius amicissimi uiri res præclaras gesserunt in Africa aduersus Carthaginienses, Hasdrubalẽ, Syphacem Numidarũ Regem. quem C. Lælius cœpit, coegeruntq; Pœnos, ut Annibal in auxilium publicè salutis reuocaretur. Hæc ab Africano Maiore, & à C. Lælio Lælij sapientis patre facta non negabit, qui uigesimum octauum, & uigesimum nonum Lini Librum semel percurreret.

L O C V S. X.

NEc Blondus in quinto suæ triumphantis Romæ historiam satis consuluisse uidetur. nam & ipse omnia cõfundit his uerbis. Nam officio legationis fratris sui functus in Asiam post Carthaginem, & Nurmantiam deuictas, post duos insignes consulatus, septem tantum seruis sequentibus

ad dictam legationem accessit. Africanus
Maior legatus fuit L. Scipionis eius fratris,
ut Florus Epit. 37. & Cicero pro L. Mure-
na, & in Philippica undecima affirmant.
Cetera de Africano Minore dicta sunt ex
Valerio, quem suo loco confutabimus.

L O C V S. XI.

Negligentiae etiam accusari potest Xistus
Betuleius Augustanus, qui in suis com-
mentarijs in tertium librum de Officijs, ea
verba. Nunquam minus solus, quam
cum solus de Africano Minore dicta putat,
vel quae afferat, de Maiore. adscribam Cicero-
nis verba. P. Scipionem Marce fili, eum,
qui primus Africanus appellatus est, dicere
solicum scripsit Cato qui fuit eius ferè equa-
lis: nunquam se minus otiosum esse, quam
cum otiosus: nunquam minus solum, quam
cum solus esset. Hæc Cicero. Audiamus
iam quid afferat Betuleius. Ceterum
hoc idem Scipionis elogium extat apud Vel-
leium Paterculum Volumine priori, ubi eum
cū Māmio confert his verbis. Quippe Sci-
pio tam elegans liberalium Studiorum, om-
nisque doctrinae, & author, et admirator fuit:

ut Polibium, Panætiumq; præcellentes ingenio viros domi, militiæq; secum habuerit. Neque enim quisquam hoc Scipione elegantius intervalla negotiorum ocio dispunxit, semperq; aut belli, aut pacis servijt artibus. Et cæt. Vel cæcis pateret esse dicta de Scipione Minore. Et illa Ciceronis verba. qui Primus Africanus appellatus est satis declarant de maiore loqui. Bis etiam in commentario in Librum de Amicitia falsa affert. Nam primum illa Lælij verba (bonitate in suos) sic interpretatur. Amicos forte intelligas si necessitudines gradus vel à Cicero ne in Officijs, vel à Gellio in noctibus positos, sequeris. cuius rei præter cætera memorabile exemplum, esse potest L. Cotta, quem utroque consulatu, & censura functus defendit. Attende quæso utrum defenderit, an accusaverit. Cicero in diuinatione in verrem. Aut cum P. Africanus homo virtute, gloria, rebus gestis amplissimus posteaquam bis Consul, & Censor fuerat, L. Cottam in iudicium vocabat. Idem pro Murena. Bis Consul fuerat P. Africanus cum duos terrores huius Imperij Carthaginem,

AFRICANI MINORIS VITA

Numantiamq; deleuerat, cum accusauit L. Cottam. & in Bruto. Q. Metellus, is cuius quatuor filij consulares fuerunt, in primis est habitus eloquens, qui pro L. Cotta dixit, accusante Africano. Num defendit? Deinde ea (iustitia in omnes) sic explicat. Huc fortasse non ineptè retuleris restitutum Masinisse auunculum, quod si cum Valerio humanitati ascribere uelis, non me philodis contemnes. Supra hunc Valerij locum confutauimus.

LOCVS. XII.

Ioannes Viues in Vigilia sua in somnium Scipionis non satis uigilasse his uerbis ostenditur. M. Manilio, & L. Martio Coss. ego ex Hispania in Africam ueni missus à Lucullo sub quo merebam tribunus militum ad quartam legionem, nihilque in mandatis habebam potius, aut prius, quam ut à Masinissa ad Hispaniense bellum Elephantos aliquot nomine Imperatoris mei postularem. non uidit uir ille acerrimo cæteris in rebus ingenio duobus annis ante Consulē Lucullū fuisse

se, atq; ter Scipionē ad Masinissam in Africā
iuisse: semel, cum ex Hispania à Lucullo
est missus: iterum officij causa M. Mani-
lio, & L. Martio Censorino Coss. Tertio
ab ipso Masinissa per Literas accitus.

L O C V S XIII.

Valerij uerba de Scipione nostro li-
bro. 2. Cap. 2. hæc sunt. Nam
posterior Africanus euerso Punico Imperio,
exterarum gentium transfugas, in edendis
populo spectaculis feris beſtijs obiecit. Ap-
pianus in Libyco in provincia post deletam
Carthaginem ludos edidisse scribit. Idem
Florus Epit. 51. Nos nihil ſomniātes ab Ap-
piano, & Floro non diſceſſimus. Hæc Cor-
radus ſuis interpretationibus aſſequi non po-
tuit, Liuium ſuo more aſſert, quaſi idem di-
cat. Sed hoc eſſet ſerendum, niſi etiam inter-
rogatus de hac ipſa re ea reſpondiſſet, & ſcri-
ptis mandauiffet, quæ ne in puero quidem
tolleranda eſſent. quemadmodum ſuo lo-
co oſtendam.

LOCVS. XIII.

Cicero in Lucullo sic inquit : Ego autem cum græcas literas M. Catonem in senectute didicisse acceperim : P. autem Africanum historiæ loquantur, in legatione illa nobili, quam ante censuram obiit, &c. Hic Cicero legationem ante censuram obiisse Scipionem dicit. Post censuram in somnio. Cum autem, inquit, Carthaginem deleueris, triumphum egeris, Cenforq; fueris, & obieris Legatus Aegyptum, Syriam, Asiam, Græciam delegere iterum consul absens. Diximus supra etiam aliquando bonos Scriptores authore ipso Cicero, dormire. Dormitauit igitur Cicero in Lucullo. Nam Plutarchus in Apophthegmatibus, & Gellius lib. 3. Cap. 4. et Iustinus libro 38. eundem temporum sequuntur ordinem, quem Cicero in somnio.

LOCVS XV.

EX Superioribus etiam planum factum arbitror Valerium Maximum longè à uero aberrasse cum L. 4. Cap. 3. dicit:

Scipionem Aemilianum post duos inclytos consulatus, totidemq; suæ præcipuæ gloriæ triumphos septem seruis sequentibus officio legationis functum fuisse.

L O C V S . X V I .

LEgitur in superiori Valerij loco, septem seruis sequentibus Valerium secutus est Blondus libro. 5. suæ triumphantis Romæ. Cornelius Nepos duos secum duxisse seruos scribit. Plutarchus uerò in Apophthegmatibus, et Athenæus libro sexto quinq; quibus duobus nos magis credidimus.

L O C V S . X V I I .

CIcero in somnio. Delegere iterum Coss abfens. Florus autem Ep. 56. Cum uitio ducum bellum Numantinum non sine publico pudore duraret, delatus est ultrò Scipioni Africano à Senatu Populoq; Romano consulatus. quem cum ille capere ob legem, quæ uetabat, quenquam intra decem annos iterum consulem fieri, minimè uellet, sicuti priore consulatu legibus solutus est. Valerius

L O C I

libro octavo Cap. 16. Tradunt, inquit, subinde nobis ornamenta sua Scipiones commemoranda. Aemilianum enim Populus ex Candidato ædilitatis consulem fecit. eundemq; cum Quæstorij comitijs suffragator Q. Fabij Maximi fratris filij in campum descendisset, Consulem iterum reduxit. Si igitur, ut Florus ait, minimè uellet, et descendit in campum, ut Valerius, et reductus fuit: quomodo, ut Ciceroni placet, absens delectus fuit? Hæc etsi non uidit Corradus, nemini tamen omnium iudicio in historiæ cognitione cedit.

L O C V S. XVIII.

Florus Epito. supra commemorata, Scipionem, inquit, capere Consulatum non potuisse ob legem, quæ uetabat, quenquam intra decem annos consulem fieri licere, & idcirco legibus solutum. aut Florus non rectè Epit. confecit, nam octo & triginta natus annos in uita diximus Scipionem consulem factum. Iterum tresdecim annis post, cum haberet unum, & quinquaginta annos.

nos. aut locus corruptus est, aut Florus sic est intelligendus. intra decem annos post quadragesimum tertium lege consulem fieri prohibebatur idest, ante quinquagesimum quartum ætatis suæ.

LOCVS. XIX.

Cicero in oratione pro Rege Deiotaro. Qualis Rex Attalus in P. Africanum fuit, cum magnificentissima dona, ut scriptum legimus, usque ad Numantiam misit. Apud Florum Epit. 57. non Attalus, sed Antiochus legitur. Et profecto facile potuit in Cicerone, Attalus pro Antiocho reponi. præterea Attalus è vita decessit, dum Scipio Numantiam obsidebat, & fortasse initio consulatus eius, si non ante: ut per Plutarchum probari posset in vita Gracchorum.

LOCVS. XX.

Apud Valerium Maximum sic scriptum legitur libro sexto, cap. 2. Cn. Carbo Tribunus Plebis nuper sepulta Gracchanæ

H

seditionis turbulentissimus uindex, idēq; ori-
 entium civilium bellorum fax ardentissima,
 P. Africanum à Numantiae ruinis summo
 cum gloriæ fulgore uenientem ab ipsa penē
 porta in rostra productum, quid de Ti. Grac-
 chi morte sentiret, interrogauit. Aliter
 paulo Cicero in oratione pro Milone. Nisi
 uerò existimatis dementem Africanum fuis-
 se, qui cum à Carbone in concione seditiosē
 interrogaretur, quid de Ti. Gracchi morte
 sentiret, & cæt. Et Lelius in libro de Ami-
 citia. Quibus, inquit, blāditijs C. Papyrius
 tribunus Plebis nuper influebat in aures con-
 cionis, cum ferret legem de Tribunis Plebis
 reficiendis: dissuasimus nos. Sed nihil de me,
 de Scipione dicam Libentius. Quanta illa
 (Dij immortales) fuit grauitas, quanta in
 oratione maiestas: ut facile ducem Po. Ro.
 diceres. Itaq; lex popularis suffragijs popu-
 li repudiata est. à Cicerone non discedit Flo-
 rus Epit. 59. Cum Carbo Tribunus Plebis ro-
 gationem tulisset, ut eundem Tribunum Ple-
 bis, quoties quidem uellet, creari liceret. ro-
 gationem eius P. Africanus grauissima ora-
 tione dissuasit. in qua dixit, Tib. Gracchum

iurè cæsum uideri. ex Cicerone & Floro patet Africanum nō ab ipsa penè porta, ut Valerius dicit, productum fuisse. Nam Africanus à Numatiæ excidio redijt anno V. C. 621. & Carbo fuit Tribunus Plebis anno V. C. 624. et Hæc non animauertit, neq; illustrauit Corradus. Valerium secutus est Paulus Manutius in suis commentarijs in Epist. ad Att. nos uerò Ciceronem & Florum.

LOCVS. XXI.

Plutarchus in Apophtheg. Scipionem, inquit, Minorem ferunt annis quatuor, & quinquaginta, quibus uixit. &c. Hoc uidetur falsum. Nā Cicero de Natura Deorū, & Velleius Paterculus Volumine posteriore scriptum reliquerunt mortuum esse Africanum M. Aquilio, & C. Sempronio Tuditano Coss. anno V. C. 625. & Lini in loco iam toties commemorato, decem, & septem annos habuisse dicit, cum in Macedoniam cum Patre iuit, anno V. C. 586. quare si rectè supputabis inuenies annos sex, &

L O C I

quingenta. id ipsum subsignificat Cicero in somnio illis uerbis. Nam cum ætas tua septenos octies solis anfractus, reditusq; cōuerterit, duoq; hi numeri cursu naturali summam tibi fatalem confecerint. id est cum ad quinquagesimum sextum perueneris annum, ac penè quinquagesimum septimum attigeris.

L O C V S. XXII.

IN Libro Ciceronis de Amicitia legitur. Quibus blāditijs C. Papyrius Consul nuper influebat in aures concionis. Hic aut nullus est apponendus magistratus, ut multa exemplaria habent, aut Tribunus Plebis est apponendus. Nam cum Carbo legem ferebat de Tribunis Plebis reficiendis ipse Tribunus Plebis erat, ut testatur Florus Epit. 39. & Appianus libro primo bellorum ciuiliū.

L O C V S. XXIII.

Ciceronis epistolarum ad Atticum omnia exemplaria, quæ adhuc uidere cō

tigit, in libro. 22. Epistola, o casum miri-
ficum, sic habent. In praesentia mihi uelim
scribas, quibus Coss. C. Fannius M. F. Tri-
bunus plebis fuerit. uideor mihi audisse P.
Africano, & L. Mummio. quibus censori-
bus, legendum est. P. enim Africanus Mum-
mij collega in censura fuit. Cicero Libro pri-
mo de Officijs. Imitatus, inquit, patrem A fri-
canus nibilo locupletior Carthagine euerfa.
quid? qui eius collega in censura fuit L.
Mummius. Idem Valerius, & Plutarchus
in Apophthegmatibus.

L O C V S. XXIII.

Appianus in libyco creditum est, inquit
Hasdrubalem quemadmodum uxor illi
consuluerat, mortem oppetisse. Florus uero,
libro quarto, ante currum Scipionis ductum
fuisse Hasdrubalem scribit his uerbis. Tres
igitur Romae simul celeberrimi triumphi fue-
runt, Africani ex Africa, ante cuius curru
ductus est Hasdrubal. Huic subscribere uide-
tur Florus Epito. 52. sic loquens P. Corne-
lius Africanus Scipio Aemilianus de Car-

L O C I

thagine, et Hasdrubale triumphavit. Florus libro secundo hæc de Hasdrubale narrat. deploratis novissimè rebus quadraginta semilia virorum dediderunt: quod minus credas, duce Hasdrubale. Appianus post illos deditos, solum confugisse ad Africanum scribit.

L O C V S. XXV.

RAphael Volaterranus libro decimo nono commentariorum urbanorum loquens de Africano Maiore hæc narrat. eum Maximus laudans ait gratias esse dijs agendum, quod is esset in ea Rep. natus. necesse enim fuisse illic imperium esse orbis terrarum, ubi ille natus esset. Cicero autem pro Murena, Q. Maximum de Africano Minore eius patruo ea dixisse confirmat, eius adscribam verba. Quæ cum (de Africano Minore suprà loquitur) supremo eius die Maximus laudaret, gratias egit dijs immortalib. quod ille vir in hac Rep. natus esset, necesse enim fuisse, ibi esse terrarum imperium, ubi ille esset. Idem libro. 38. Scipio, inquit, Aemilianus cū legatus Martio, et Manilio Coss. in Afri-

ca esset. Supra ostendimus, in Hispania Lucullo Cos. fuisse legatum: in Africa uero Tribunum. libro etiam decimo quarto, Cornelia, inquit, soror Africani Mater Gracchorum &c. hoc est falsum, nam Cornelia filia fuit Africani Maioris, ut in tertio loco diximus

Cum Franciscum Robortelium Vtinensem uirum admirabili ingenij prudentia, ac celeritate, summa antiquitatis memoria, & solida, cumulatq; omnium ingenuarum artium cognitione: qui Pisis à publico interpretandi munere Mutinam se contulerat, atq; apud Lodovicum Castelnarium hominem eruditissimum, et omni doctrinarum genere, ac uirtute ornatissimum, integerimq; diuerterat, uissem: post multos de uarijs rebus, sermones, in Plutarchi mentionem incidimus, et eius præcipuè loci, quem supra confutauimus. Qui tandem dixit, nunquam se adduci (iampridem illum locum perpendisse affirmabat) potuisse, ut crederet Plutarchum in re tam manifesta errasse, sed incuria potius librariorū aliquid deesse, idq; esse τοῦ

L O C I

quod si reponatur ante illud *passis* & subintelligatur, *non* omnia quadrare. nam sic interpretabitur. à Maximo filio Fabij quinquies Consulis. Hæc tanti viri sententia cum non solum mihi admodum, sed etiã Lodouico Castelnetro acerrimi iudicij viro probaretur: eam tibi quoq; impertire visum est.

L O C V S. XXVI.

Plinius Libro uigesimo secundo, Capite sexto. Aemilianum, inquit, Scipionem, Varro author est, donatum obsidionali in Africa Manilio Consule, tribus cohortibus seruatis, totidẽque ad seruandas eductis. Florus autem Epit. 49. duas dicit his uerbis. Cumq; duæ cohortes ab hoste obsiderentur: cum exiguis equitum turmis in saltum reuersus liberauit eas: & incolumes reduxit. Appianus uerò in libyco quatuor: Cornelius Nepos octo. Cui igitur ex his magis credendum.

CONTROVERSI 61
LOCVS. XXVII.

Cicero in primo de officijs libro, in C. Lælio, inquit, multa hilaritas: in eius familiari Scipioni ambitio maior, vita tristior. His contraria videntur illa in oratione pro L. Murena. Huiusmodi Scipio ille fuit, quæ non pœnitebat facere idem, quod tu: habere eruditissimum hominem, & penè diuinum (Panætium intelligit) domi, cuius oratione, & præceptis, quanquam erant eadem ista, quæ te delectant: tamen asperior non est factus, sed (ut accepi à senibus) lenissimus. His non sunt contraria illa Lælij Ciceroniani in libro de Amicitia. Quid dicam de moribus eius facillimis? Aut ille pro Murena locus idem ferè est cum his duobus, aut siqua est differentia, sic conciliari omnes posse videntur. Pro Lucio Murena factus, inquit, est lenissimus oratione, & præceptis Panætij: si factus, non talis erat antea. In officijs uerò, inquit, vita tristior: scilicet ante quàm à Panætio Philosophicis excoleretur præceptis, erat tristiori vita: postea uerò quàm informatus fuit, lenissimus est factus.

L O C I

L O C V S. XXVIII.

Legitur in Libro secundo de Oratore. Velut P. Tiberoni Africanum Auunculum laudanti scripsit. C. Lælius. Q. (ni fallimur) melius, & uerius, ut in tertio de Oratore legitur. Dies, & noctes uirum summa uirtute, & prudentia uidebamus, Philosopho cum operam daret: Q. Tiberonem, at eius auunculum uix intelligeres id agere, cum ageret tamen, Africanum. Item in libro de claris Oratoribus, qui dicitur Brutus, Q. legitur. Q. Aelius tubero, inquit, indicauit contra Africani auunculi testimonium. & pro L. Murena. Q. Tubero cum esset eiusdem Africani sororis filius.

L O C V S XXIX.

Bondus Flavius Foroliuiensis libro quinto triumphantis Romæ, scribit Africanum hæredi libras XXXVI. argenti facti reliquisse. Plinius libro. XXXIII. Cap. XI. dicit. XXXII. Alexander uero ab Alexandro Genialium dies

rum libro primo capite decimo octavo, & Plutarchus in Apophthegmatibus tres, & triginta argenti libras, auri duas reliquisse scriptum reliquere. Labitur etiam Blondus in eodem loco, ubi loquitur de Argentato, quod Africanus in ærarium intulit.

L O C V S X X X.

Lucius Anneus Seneca in Libro de breuitate uitæ hæc refert. Quid referam Aemilianum Scipionem? qui uno penè eodemq; tempore spectauit patris triumphum, duorumque fratrum funera: adolescens tamen, ac propemodum puer tanto tulit illam familiæ suæ super ipsum Pauli animo triumphum concidentis subitam uastitatem: quanto debuit ferre uir in hoc natus, ne urbi Romanæ aut Scipio deesset, aut Carthago superesset. Dubitare aliquis nō omnino rerū imperitus fortassè posset, an hæc planè accipienda, et pro ueris referenda sint. Nam quisq; in se expertus est, et quotidie uidemus, si quid grauius accidat, pueros, et adolefcēculos id haud magnifacere. De

L O C I

inde, qui sunt ea ætate, ex Aristotelis sententia, sunt maximè imitatores, atq; in primis parentum cum in cæteris rebus, tum uerò maximè in rebus prosperis, & aduersis. Vnde sæpè fit, ut si parentes se lachrymis, & tristitiæ tradant, neq; lachrymas tenere, neq; ab tristitia deduci filij possint, quæ si quâdò immoderatus fecerint, ætatem illorum causari solemus. Quod tum Scipioni, qui patrem sibi imitandum proposuerat, accidere potuisse adducor ut credam. Nam illud animi robusti, magnæq; constantiæ exemplum ab Aemilio Patre eius uerè peti potest. qui in illa memorabili oratione, ac Romano Principe digna tanto animo de suis rebus gestis, & filiorum morte differuit: ut magis confundere animos audientium existimatus fuerit, quàm si miserabiliter deflendo orbitatem suam locutus esset. Postremò aut illud fortitudinis exemplum in filio, quàm in patre illustrius, & prædicabilius fuit, aut contrà. Si in filio, cur Cicero, Linius, Plutarchus, Valerius, & alij eo nomine non celebrauerunt potius filium, quàm patrem? Si in patre, ut uerum est, id magis uel ætati,

uel imitationi, quàm uirtuti ascribendū eſt.

LOCVS XXXI.

Reliquum eſt, ut & ſententiam eorum
refellamus, qui adducti illis Lælij Ci
ceroniani uerbis (ſed neſcio quomodo in An
dria familiaris meus Terentius dixit) Teren
tium Ciceroni familiarem fuiſſe dixerunt:
& oſtendamus, an potuerit Terentius
in ſcribendis fabellis à Lælio, & Scipione
adiuuari. Prior ſententia & ſi ipsis Læ
lij uerbis ſatis confutatur, qui de ſe loqui
tur: tamen, ut tibi cumulatè ſatisfaciam,
non grauabor rem planiorem facere.
Terentius igitur, ſi Donato credimus, natus
eſt, Cn. Cornelio Lentulo, & P. Aelio Per
to Coſſ. anno V. C. 553. mortuus eſt, ut
idem Donatus confirmat, Cn. Cornelio Do
labella, & M. Fulvio Nobiliore Coſſ. An
no V. C. 595. Cicero autem natus eſt
C. Atilio Serano, & Q. Seruilio Cæpio
ne, ut Gellius ſcribit libro 15 Cap. 28. an
no. V. C. 648. id eſt annis 53. poſt mor
tem Terentij. Si igitur hæc uera ſunt,

non satis uidetur probabile Terentium Læ-
lij, & Scipionis opera uti consueuisse in
scribendo, cum utroque natu maior es-
set. Nam Scipio natus est, ut in ui-
ta diximus, Ap. Claudio Pulchro, &
M. Sempronio Tuditano Coss. Anno
V. C. 569. quo tempore Terentius sex-
decim habebat annos. Anno uero 35. eta-
tis suæ edidit Andriam, anno. V. C.
588. Cum Scipio esset annorum. 19.
Lælius autem Scipionem paululum ætate
anteibat, ut ex illis uerbis in Libro de Ami-
citiis colligitur. Ut prius introieram in ui-
tam, sic prius exire de uita. Et si hæc ita
se habent, multò minus potuit ijs corpo-
ris gratia conciliari. Quid si Africano Ma-
iori? nam cum Africanus Maior mortuus
est, Terentius habebat 16. annos Africa-
nus enim Maior è uita discessit eo anno, quo
natus est Minor. Sed cuique suum iudici-
um liberum sit Nicolae consultorum differ-
tissime, mihi planè satis neutra facit opinio.

Finis Locorum.

E O R V M Q V A E H O C
LIBELLO COMPREHENDUNTUR
INDEX.

A

- Adolescētia quousque pro
uehatur. 48. a
Aesculapii Dei templum,
ac eidem cur dona afferri
solita. 8. b
Aemilius pater quanta cu
ra P. Scipionem & Q. fia
tres iustituerit educauerit
que. 7. a
Africa data prouincia Sci
pioni. 20. a
Africani nomē quādo pri
mum nactus Scipio 30. b
Africanus minor iterum
Consul. 36. a
Agger in stagno pelagoq.
a Scipiōe cōstruitur 23. b
Agraria lexi. gracchi 41. b
Agrigentini post euerfam
Carthaginem receperunt a
Scipione Taurum Phala
ridis. 29. a
Alexand. Braccius Floren
tinus fallitur. 49. a
Alexandrini Scipionem ui
dere cupiebant ac plausu
prosecuti sunt. 34. b
Amicitiam sanctissime cō
luit Scipio. 31. b. 45. a
- Amicitia maxima inter Sci
pionem & C. Læliū. 9. a
Amphilochus uates. 8. a
Animos immortales iudis
cauit Scipio. 46. a
anepfios. 49. a
Antiochus munera mittit
Scipioni. 38. a
Apollinis fanum diripitur
ac aurea eiusdē statua. 27. a
Apollinis signū opus My
ronis. 29. b.
Appiani locus considera
tur. 49. a. 60. b. 59. a
Appiani oppinio de Sci
pionis morte. 42. b
Ap. Claudio quomodo
respōderit Scipio 32. a
Ap. Claudius Scipiōis cō
petitor incensura. 32. a
Arma, nanesq. inutiles cō
cremate. 30. a.
Atta. Philopater Rex 41. b
Auctor libelli de Viris illu
stribus labitur. 48. b.
Aulis: 8. a.
Aulus Gellius fallit. 51. b

B

Balneis uti prohibuit Sci

I

I N D E X

pio :	37 a	quomodo muniuerit Sc	22 b
Barathrum magnum	19 a	pio	22 b
Betuleii Xysti negligentia		Catonis preconium de Sci	
taxatur ,	50 a 53 b	pione	17 b
Biantis sententia improba		Tensor factus Scipio	32 b
tur :	45 b	Chilonis sententia impro	
Blondi Flauii error	53 a	batur Scipioni	45 b
Byrsa ;	22 a 26 b	Ciceronis locus ad atti.ca	
Byrsa expugnatur	27 a	stigatus 56 a 57 a alius	
Bytias equitum Carthagi-		in lib.de amicitia confide	
præfectus ,	23 b	ratus :	58 b
C			
C. Cecilius Metellus Ca		Ciceronis locus in Bruto	
prarius .	38 a	50 a b 54 b	
C. Lelius Scipioni amicis		Ciceronis locus in Som	
simus	9 b 45 a	nio Scipionis 59 a & ali	
deferuntur primæ partes		us eiusdem de amicitia	
in eloquentia	45 b	58 b & in Episto. ad attis	
Calpurnius Piso succedit		cum ibid.	59 a
Manilio ,	19 a	Ciceronis loci taxati	55 b
Carbonis lex suadente Sci		57 a eiusdem alius locus	
pione repudiatur	41 a	expenditur	56 a
Carneades academic.	9 b	Ciceronis opinio de Scipio	
Carneadem orantem Ro		nis morte	42 b
me audiuit Scipio 10 ^a		Cicero quando natus	
Cartaginem euertit Scipio		Claudius asellus diem dis	
priore suo consulatu	6 b	xir Scipioni 32 b atque	
Carthaginienses fame labo		scipionis in eodem Ora	
rant :	26 b	tio 32 a reprehenditur ua	
Carthago capitur	27 a	nitas sermonis	33 a
Carthaginens. in Byrsam		Cohortes ab Hasdrubale	
confugiunt	26 b	obsesse & a Scipione libe	
Carthaginis cineres in Ca		rata	33 a
pitolium illati	30 b	Concio Scipionis ad mili	
Carthago obsidetur	12 b	tes	21 a
Castra sua prope Carthag.		Consulatus cui ætati defer	
		tur	19 b

I N D E X

Corinthus 8 a
 Corne. Nepotis locus 51 a
 Corn. Nepotis uel Plinii error 45 b
 Cornelii Taciti error 51 a
 Corradus non illustrauit Valerium 49 b
 Corradi demonstrationes non satis faciunt. 52 b
 Corradus Liuium inepte affert 55 a

Coto portus capitur 26 b
 Crassus qua etate carbonem accusauit & quando natus. 51 a
 Critolaus peripateti. 9 b

D

Dianæ simulacrum quo modo factum 29 b
 Dianæ templum 28
 Diogenes Hasdrubalis adiutor 25 b
 Diogenes Stoicus 18.9 b
 Diogeni a Scipione struitur insidie 25 b
 Disciplina Scipionis in Castris qualis 36. b 37 a

E

Eloquentia Scipionis 9 a
 Enguinis Loricae galeaeque restituntur 29 b
 Epidaurum 8 b
 Errores Xysti Betuleii 54 a

Eiron appellatus Scipio 47 a
 Eruptio canthaginiensium nocturna 24 b
 Euripus ubi 8 a
 Exempla uirorum illustrum, ad uite institutionem multum conferunt 3 a

F

Florus ab appiano dissentit 59 b
 Florus de Scipionis morte quid sentiat 42 b
 Florus diuersa a Cicerone tradit eiusdem locus consideratus ibidem 56 b
 Florus fallitur, ab aliis dissensit 51 b
 Fugitiuos & transfugas bellicis obiciendos iussit Scipio 30 a
 Fuluius Flaccus inuectus in africanum 43 b
 Funus Scipionis 43 b

G

Gracchi legem africanus quomodo improuit. 4 a
 Gracchi necem non egretulit Scipio 38 a
 Gullus Diogenem oppugnat magnaque strage afficit 26 a

I N D E X

Gulussa filius Masinissæ cū
Scipione belli socius pro-
ficiscitur. 17. b

H

Hasdrubal a Masinissa fus-
gatus. 11. b

Hasdrubalis copiam deletæ
te Scipione. 25. b

Hasdrubal ante currum tri-
umphalem Romæ duc-
tus. 30. a

Hasdrubal supplex Scipio-
nem accedit. 28. ad pedes
Scipionis sedere iube-
tur. 27. b

Himera Themitanis restis-
tuitur. 29. a

Hippargeta. 19. a

Homerici duo uersus in ex-
cidio Carthaginis a Sci-
pione usurpantur ac reci-
tantur. 8. b. Alter in mor-
te Gracchi. 38. b

I

Iacobus Strebæus labi-
tur. 54. b.

Imperatoris indulgentia mi-
lites corrumpuntur. 21. a

Ioan. Viuesfallitur 54. b.

Isthmus prope Carthagi-
nē a Scipione fossa circun-
datus. 23. b

Iteraciensem uastum homi-
nem Scipio prouocatus
interfecit. 10. b

Iuuenes Carthaginiēses ad

Scipionem supplices ue-
niunt. 27. b

L

Legatus abit Scipio in Ae-
gyptum, Syriam, Asiam, a-
lexandriam &c. 34. b

Legati Rom. ī Senatu Sci-
pionis uirtutē p̄dicāt 18. b

Lenones & meretrices eie-
cit e castris Scipio. 36. b.

Leonardus aretinus labi-
tur. 48. b. 50. a

Lælius cum spoliis Romā
mittitur. 29. a

Lælius, & Scipio conchas
& umbilicos legunt. 45. a

Lælius hostes inuadit ac
fugat. 28. b.

Lælius Nepherim profici-
scitur. 25. b

Litere Scipionis ad Micip-
sam. 40. a

Libertas Scipionis in respō-
dendo. 41. a

Libyci fugantur. 26. a

Lingua quæ alio nomine
Tenia. 23. a

Liui locus expensus. 49. a

L. æmilius Paulus Macedo-
nicus. 6. a

L. aureli. Cotta Cos. 30. b

L. Cassius Longinus legē
tabellariam tulit. 35. a

L. Cotta a Scipione accusa-
tur idē absoluit. 40. a

L. Mummius Scipionis cō

INDEX

- petitor in censura & col-
lega. 32. b
L. Mummius molitiem taxa-
uit Scipio: 31. b
Ludos fecit Scip. Mi. 30. a
Lustrum dum conderet
q̄ nam precatus Scipio a
diis immortalibus: 33. b
M
Magnum Barathrū. 19. a
Manastabales Masinisse fi-
lius: 17. b
Mancinus Carthaginē ag-
greditur. 42. a Scipione
opem postulat. ibid. 20. b
uulneratur sub Carthag.
muris 43. Saucius Ro-
mam dimittitur. ibid.
Manilius ab oppugnanda
Carth. delistit. ad Nephe-
rim aduersus hasdrubas-
lem contendit. 14. b
M. antius Briso: 35. b
M. Drusus Scipionis colle-
ga in Consulatu. 20. b
M. Halienus a Scipione fer-
uatus. 10. b
M. Porcius Cato Licinia-
nus uxorem duxit Ter-
tia æmilia Pauli filia 6. b
Masinissa Po. Ro. & Cor-
neliæ genus amicus 10. b
Mamillæ Regis testamen-
tum ac obitus. 17. a
Huius filii 17. b
Martialis Rogerius labi-
- tur. 50. a
Megara locus propè Car-
thaginis murum: 22. a
a Scipione occupatur. 22. b
Micipsa filius Maimis. 17. b
Militum continētia & obe-
diētia quid posuit in exer-
citu. 37. 3
Mummius Corinthum ex-
cidit. 8. a
Munera militibus a Scipio-
ne data. 40. b
Murali corona a Lucullo
donatus Scipio. 10. b
N
Nepheris oblidetur, & ex-
pugnatur: 26. a
Nepherim contra Dioges-
nē proficiscit Scipio. 25. b
Nicolai Vidicioni præstan-
tia, laus: 2. a 3.
Numatinum bellum 35. b
Numantino bello præficus-
tur Scipio. 36. a
Numatinorū iteritus 39. b
Numantini C. Mancinum
ad turpiter paciscendum
coegerunt: 2. a
Numantini cum Romanis
confligunt. 37. b 39. a
O
Olla & fictile poculum for-
lū i Scipionis castris 10. b
Oratio Scipionis ad popu-
lum de moribus. 32. b
Ordines deferere non pa-

I N D E X

tiebatur Scipio	13 b	ptor	9 a 28 b
Oropus	8 a	Polybii consilium	27 a
P		Populus committorū prin	
Panætius Scipioni itineris		ceps	20 a
comes	34 b	Populi Rom. studium ex	
Phanig cum Scipione col		ga Scipionem	17 a
loquium	18 a b idem	Portus in aulide	8 a
ad Romanos transit	19 a	Ptelomeus alexand. Rex	
Phania cum Scipione Ro		Obesus	35 a
man mittitur	19 a	P. emilius Paulus in qua	
Phania Himilconis filius		familiā adoptatus	6 a
cum Scipi. paciscitur	13 a		
Panætius Scipionis præce		Q	
ptor	9 b	Q. emilius Paulus in qua	
Papyrii Carbonis lex	41 a	familiā adoptatus	6 a b
Papyria Pauli Macedoni		Q. elius Petrus Tubero	
ci uxor eadem repudia		duxit in uxorem emiliā	
ta	6 b	Pauli filiam	6 b
P. æmilius cur Cornelius,		Q. Cecilius Merellus	43 a
cur Minor, cur item afri		Q. cecili Metelli præco	
canus appellatus	6 b	nū de Scipione	43 a &
Paulus Macedonicus ex se		eiusdem uerba ad fili	
cunda uxore quos susce		os	43 b
perit liberos	6 b	Q. Maximi Funebri ora	
Pau. Mautius fallitur	58 a	tio Epulum Scipionis no	
Perseus Macedonig rex fu		mine dedit P. R. ibi:	43 b
gatur	7 b	Q. Pōpeius Nepos	31 b
Pietas Scipionis in matrē,		Q. Pompeius turpiter cū	
fratrem, ac sorores	44 b	Numantiuis pacisci coa	
Pli. locus considerat	60 b	ctus	36 a
Plutarchus labitur	47 b	Q. Tubero reprehensus,	
Plutarchus fero didicit La		& qua de causa prætura	
tinās literas	49 b	deiectus	43 b
Plutarchi loci ex Vitis il		R.	
lius. Viror. expensi,	48 a	Romam reuersus deuicta	
Polybius Scipionis præce		carthagi. & Hasdrubale,	

I N D E X

Scipio triumphauit 30 a
Romani ab Hasdrubale
fugati 15 a
Romanos fugientes repres
sit Scipio 30 b

S

Scipio ad Masinissam mit
titur 10 b
Scipio a quo fuit adopta
tus 48 a
Scipio emilianus Mi
nor 6 b
Scipio emilianus quo tē
pore natus eiusdem pue
rilis institutio qualis 3 b
Scipio Carthagine euerfa
Scipio poeta non contem
nendus, loquitur cum pa
tia 9 a Raphael Volate
ranus fallitur 59 b
Scipio quotidie radi insti
tuit 33 a
nihilō ditior effectus
est 30 b
Scipio in africam traiecit
atque ibidem a Masinif
sa exceptus 11 b
Scipio L. Licinii Luculli
legatus in Hlspaniam
proficiscitur 10 a
Scipio pręter ætatem Con
sul scriptus, 19 b

idem Masinissa confis
tutus arbiter diuiden
di regni, 17 a
Scipio Mancino laborans
ti opem tulit; 20, b
Quas tulit leges ad mī
litem in officio retinen
dum 21 b
Scipio quo tempore mis
litare cepit, & quale
specimen tirocinii prę
buerit in bello contra
Perseum 7 b. Idem pro
fectus in Greciam que
nam perlustrauerit lo
ca, ac quid nam uides
rit 7 b, & 8 a, & deins
ceps, Quibus studiis ob
tectatus & quos habuit
pręceptores 8 b 9 a
Stoicę Discipline studios
sus Scipio ac eiusdem
eloquentia 9 a: Eius
dem stratagema aduer
sus Carthaginienses.
14 a
Scipio qua ætate in afri
cam missus. 19 b
Scipio quantum in ærari
um a Carthagine inue
xerit. 30 b
Scipio quo tempore, &
qua ætate diem obiit:
44 a
I iiii

I N D E X

- Scipio turbā inutilium ho-
minum e castris eiecit, ac
Carthaginem aggredi-
tur. 22 a
Scipiois laus maxima. 1 b
Scipionis Pater amphipoli
ludos edidit. 8 b
Scipionis salutaris senten-
tia per inuidiam impro-
batur a Tribunis. 14 b
Scipionis mors, eiusq. cau-
sa uarie a scriptoribus tra-
dita. 42 b
Scomma Scipionis in Me-
tellum Caprarium, 38. a
in neuium quendam &
Nuculam. 46 b
Scorta, ariolos & iuutilem
turbam e castris eiecit Sci-
pio. 36 b
Semproia Scipi. uxor. 42 b
Seditio de agro diuidēdo
inter Triumuiros 41 b
Segestanis restituitur Dia-
ne simulachrum 29 b
Seneca pensatur 62 a
S. Sulpiti. Galba Cos. 30 b
Siculis multa restituntur
prius a Carthaginiēsis
ablata. 29. a
Signis collatis non esse di-
micandum facile. 38. a
Somnium Scipionis ex Ci-
cer. de Rep. 12 a
Stesichori statua Thermi-
tanis restituitur. 29. a
Sulpitii Calli mollities a
Scipione taxata. 46. b
T
Tabellariam quandam le-
gem tulit L. Cassius Lon-
ginus. 35. a. b
Taurus Phalaridis restitui-
tur agrigentinis 29 a
Tania quę & Lingua ap-
pellatur. 23 a
Terentius an a Lelio uua-
batur in scribendis fabu-
lis. 63 a
Terentius Ciceroni non fu-
it familiaris. 63 b
Tereti. quādo natus 63 b
Tertia emilia Pauli Mace-
do. filia cui nupserit 7, a
Thermitanis restituntur
signa ex are. 29 a
Tindaritani Signum Mer-
curii recipiunt. 29 b
Tiresii responsum. 39 b
Triumphus Scipionis de
Numantinis. 40 b
Trophonii Iouis specus
ubi. 8 b
V
Valerius Max. a Cicerone
dissentit. 56. b 57. a
Valerii Mximi incuria 50 a
51 b 55 b 56 a.
Velleii Paterculi locus cor-
rectus 51 b
Velleii paterculi sententia
de Scipionis morte 42 b

I N D E X

Veritatis semper summa pio. 9. b
habenda ratio: 47 b Xystus Betuleius falli
Viriatuſ. 30 b tur. 54 2

X

Xenophontis lib. de maſ
nibus non depoſuit Sciſ

Finis Tabula.

ERRATA SIC CORRIGIT O.

Pag.	uerſ.	Pag.	uerſ.
2 b	25	neque ad	29 a
		perpetuam	29 b
8 b	7	magnificen	30 b
tia.			31 a
9 b	23	excolendo	31 a
10 b	16	halie num	35 b
11 b	1	conciliaret	37 a
11 b	24	cōplexus.	39 b
12 b	12	opportuni	50 a
		ore.	52 b
16 a	8	imminenti	53 a
16 b	19	turpitudinis	53 a
26 a	7	hoſtium	53 b
26 a	24	libiæ	54 a
26 b	18	circa	
27 b	7	nocturnisq;	54 a
28 a	23	propaga	57 b
		miſſet.	
		16	Capella.
		20	Hydras
		10	ſecum
		6	authores
		13	Conſulem
		4	excepto
		15	autem.
		10	ſecuritātē
		6	Betuleius.
		1	ſtrebæus
		10	publicæ
		14	Linij
		24	elegans
		12	neceſſitu
			dinis.
		19	Verrem
		22	oppoſue
			rat.

M V T I N A E A P V D

A N T O N I V M

G A D A L D I N V M .

M . D . X X X V I I I .

S T I R P S A C F A M I L I A A E M I L I O R V M.

L. aemilius Paulus
bis Cos. anno.

535. & 538 qui
in cānēſi ignomi
nia perit ſecun
do bello Pun
ico, genuit.

L. aemiliū Paulū Macedonicū bis
Cos anno 572. & 586. & cēſor. Hic
expapytha Papii Naſōis, uel Mnaſ
ſonis uiri conſularis filia genuit.

Post cuius Papyriē diuortium duos
filios ex alia uxore gēuit, qui ante
& poſt triumphū eius, mortui ſunt
ut i uita diximus. duas item filias.

Tertiam aemiliam a fricani Maioris
uxorem.

Q. aemilium Paulū, qui adoptatus
a Fabii cunctatoris filio. Q. Fabius
aemilianus eſt dictus.

P. aemilium Paulū qui adoptatus
a filio ſuperioris africani P. Cor
nelius Scipio aemilianus africanus
Minor eſt dictus.

Tertiā aemiliā ex parte ſororē aſri
cani, et Fabii quē nupſit M. Porcio
Catoni Liciniano.

alteram aemiliam ſororem, african
am, & Fabii ex parte, quē nupſit Q.
aelio Peto Cato Tuberoni uiro
conſulari ex quo peperit Q. aeliū
Tuberonē Iuriſ conſultum, Storcū
hoiem, cuius in uita meminimus

STIRPS AC FAMILIA P. CORNELII SCIPIONIS.

P. Cornelius Scipio qui Cos. fuit cū T. Sēpronio Lōgo secūdo bello punico anno 536 in Hispāia cū Cn. fratre perit genuit

P. Cornelius, Scipionē, q de uicto Hānibale & tributaria P. R. Carthagine facta Africāus est dictus Cos bis, āno 549 & 560 & ex tertia Aemilia filia L. Aemilii Pauli, qui apud Cārnas perit, genuit.
L. Cornelius Scipionē, Asiaticū, Antiocho, & Asia de uictis dictū, qui Cos. fuit āno 560 cū C. L. Lelio Africano C. Laelii papii patre:

P. Cornelium scipionē historię Gręcę scriptorē ualitudinis deploratū qui ex Paulo Macedonico adoptauit.

Corneliam maiore natu uxore scipiois Cornubi. Cornelium minore uxore T. Sēpronii Gracchi. matrem Gracchorum Ti. & C.

P. Aemiliū Paulū, qui P. Cor. Scipia Aemilianus Minorq; Africaus nus a deleta priore cōsulatu Cartha. dictus Hic duxit Sēproniam sorore Gracchorum, bis Cos. fuit āno 607 & 620. & Censor cū L. Mūnio Achaico:

